

TOTALİTARİZM: İDEOLOJİK KÖKENLERİ VE TOPLUMSAL İNŞA ARAÇLARI

Halis Çetin

Öz

Bu çalışma totalitarizmin ideolojik kökenlerini ve toplumsal inşa/düzenleme araçlarını incelemektedir. Çalışma doğal olarak totalitarizme bir ahlak, ideoloji, sosyal ilişki ve siyasal bir sistem, kısaca hayatın tümüne yansıyan bir sistem olarak, onun felsefi şartlarını ve ilkelerini ele almaktadır.

Çalışma totalitarizmi oluşturan ve onu diğer siyasal sistemlerden ayıran temel ilkeleri incelemektedir. Çalışma totalitarizmin temel ilkeleri olarak statükonun haklaştırılması, kendi dışındakileri ret/ötekinin yaratılması ve sosyal, siyasal ve ekonomik mühendis olarak toplumun topyekün inşasını incelemektedir. Çalışma totalitarizmin toplumu kurmasının, düzenlemesinin araçları olarak ideoloji, mitoloji, liderlik, eğitim, bilim-bilgi, bürokrasi, teknokrasi ve ekonomiyi analiz etmektedir.

Anahtar Sözcükler

Totalitarizm, İdeoloji, Liderlik, Bürokrasi, Sosyal, Siyasal ve Ekonomik Mühendislik.

Totalitarianism: Its Ideological Origins and Social Construction Means

Abstract

This study examines ideological origins and ordering means of totalitarianism. Naturally it deals with philosophical circumstances which established totalitarianism as an ethic, ideology, social relation and a political system, in short as a mode reflecting totally to daily life.

This study concerns with primary principles that construct totalitarianism and separates it from other political systems. The study examines principles of totalitarianism. These principles are justification of status quo, creation and exclusion of "others", and reconstruction of society in terms of social, economic and political engineering.

The dissertation, in detail, examines means of totalitarianism. The ideology, mythology, heroism, charisma, leadership, science-knowledge, education, bureaucracy, technocracy and economy are defined and criticised as constructive and ordering means of totalitarianism.

Key Words

Totalitarianism, Ideology, Leadership Bureaucracy, Social, Economic and Political engineering.

Giriş

Bu çalışmada totalitarizm kavramını ve dayandığı ilkeleri, bunların beslendiği teorileri ve amaçlarını inceleyerek totaliter sistemin niçin bir iktidar bozumu olarak algılanması ve reddedilmesi gerektiği üzerinde duracağım. Totalitarizmin, demokrasinin evrensel meşruiyet ilkesi olan özgürlük ve eşitlikten ne derece uzaklaştığını, bütüncül toplumsal inşa amacını gerçekleştirmek için hangi meşruiyet ilkelerini esas aldığını ve toplumu kurmak ve düzenlemek ile toplumu bozmak arasında nasıl yol aldığını ve hangi araçları kullandığını, siyasal iktidar gücüne dayanarak bireysel özgürlüklere ve toplumsal rızaya dayalı meşruiyet ölçüsünü niçin ve nasıl tek taraflılığa ve keyfiliğe dönüştürdüğünü analiz edeceğim. Totalitarizmin belirli bir döneme ve ideolojik eksene dayandırılmasının yanlış olduğunu iddia ederek günümüz gerçekliklerine uyum gösteren totaliter iktidarların bireysel ve toplumsal alana müdahale etmekte düzenleyici işlevselliğini ve siyasal iktidar alanlarını bireysel

özgürlükler aleyhine genişletme arayışını sürdürdüğünü savunacağım. Bu yüzden çalışmam boyunca totalitarizmin teorisi ve temel nitelikleri üzerinde duracağım.

Totalitarizmi Tanımlama Sorunu

Totalitarizm kavramı faşist ve sosyalist diktatörlüklerin ortak özelliklerinin tek bir kavramla anlatılması gerekliliği üzerine İkinci Dünya Savaşı ve sonrası yoğun bir kullanım alanı bulmuştur. Totalitarizm kavramı Hitler dönemi Almanya, Mussolini dönemi İtalya ve Stalin dönemi Rusya'da uygulanan siyasal rejimlerin ortak niteliklerini açıklamak için kullanılmaktadır. Ben, bu tarihsel gerçekliğin yanında özellikle modern teknolojik araçların gelişmesi ve siyasal iktidarlar tarafından toplumu düzenlemek için yaygın bir şekilde kullanımının devam etmesinden dolayı totalitarizmin daha geniş bir tarihsel alan içerisinde değerlendirilmesi gerekliliğine inanıyorum. Bu yüzden çalışmam boyunca totalitarizmin bir döneme ait pratik örneklerinden çok günümüze de ışık tutabilecek temel ilkelere ve teorilere yoğunlaşacağım.

Totalitarizm, toplumu bir bütün olarak ele alan, bir bütün olarak dönüştürmek isteyen ve total kontrol sistemi ile toplumu sürekli düzenleyen devlet, ideoloji, siyasal parti ve liderlik olgularının bütünlüğü için kullanılır. Totalitarizmin en önemli özelliği toplumun, siyasal olarak total kontrolünün sağlanmasıdır. Totalitarizm, devlet ve toplumu bir ve bütünlük içerisinde birbirine ekleyen, birbiriyle uyumlulaştıran ve ortak bir dünya görüşünü topluma dayatan bir siyasal sistemdir. Totaliter sistemde toplum bir ideolojik totalite içerisinde plan ve programa tabi kılınarak kontrol altına alınır.

Totalitarizm, plüralizme karşı zorunluluğun, özgürlüğe karşı otoriterizmin esas olduğu siyasal düzendir (Kamenka, 1992:629-630). Bu siyasal düzeni sadece bir döneme ait faşist ve sosyalist diktatörlükler için kurgulamanın ve sınırlandırmanın yanlış olduğuna inanıyorum. Totalitarizmi bu özellikleri ile daha geniş bir alan içerisinde değerlendirmek gerekliliğini savunuyorum. Günümüzde hala belirli bir ideolojik düşünce ekseninde örgütlenen, toplumu bir bütün olarak kontrol edip düzenleyen ve baskı ve ideolojik araçlarla siyasal iktidarını resmi ideolojinin çıkarına bireylerin zararına inşa eden siyasal sistemler söz konusudur. Özellikle teknolojinin, ordunun, bürokrasinin, iletişim araçlarının ve eğitimin kullanılmasıyla bir bütün olarak toplumsal mobilizasyonun sağlandığı siyasal sistemler halen mevcuttur. Demokrasiyi sadece seçim olgusuna indirgeyerek evrensel demokratik değerler olan siyasal iktidarın denetimi, keyfilğin önlenmesi, siyasal katılımın özgür sivil toplumsal kurumlar aracılığıyla örgütlenmesi, farklı ideolojik yaklaşımların kendini ifade özgürlüğü, muhalefetin özgürce siyasal iktidarı eleştirmesi ilkelerinin göz ardı edildiği ve tek bir ideolojik hegemonya içerisinde siyasal yaşamın düzenlendiği devlet modellerini de totalitarizm içinde ele almak gerekir.

Friedrich ve Brzezinski totalitarizmin temel özelliklerini şu şekilde sıralar: “İnsan varlığının bütün dirimsel taraflarını kaplayan ve toplumda yaşayan herkesin en azından edilgin bir şekilde bağlı olduğu resmi bir doktrin meydana getiren resmi bir ideoloji; tek bir adam, bir diktatör tarafından yönetilen tek bir kitle partisi, hiyerarşik ve oligarşik düzenlenmiş, bürokrasi ile iç içe ya da ona üstün bir durumda olan parti; partiyi hem destekleyen hem de parti liderleri adına onu denetleyen ve yalnız rejim düşmanlarına karşı değil keyfi olarak seçilmiş

başka sınıflara karşı kullanılan yıldırıcı bir polis denetimi sistemi; basın, radyo, sinema gibi bütün etkili kitle haberleşme araçlarını kullanarak, partinin ve sadık üyelerinin elinde toplanmış ve teknolojinin şartlandığı tam bir denetim tekeli; silahlı kuvvetleri kullanarak tam bir vesayet tekeli; bürokratik işbirliği ile ekonominin merkezden denetimi ve yönetimi (Friedrich-Brzezinski, 1964:13-14). Bu özellikleri Linz şu üç esasa dayandırır: “monist, fakat monolitik olmayan bir iktidar merkezi; eğer kurumlar veya gruplar arasında bir plüralizm varsa, bu meşruluğunu o merkezden alır ve büyük ölçüde onun hakemliği altında işler. Tekelci, özerk ve fikren az çok geliştirilmiş bir ideoloji; yönetici grup veya lider, onların emri altındaki parti, kendilerini bu ideoloji ile özdeşleştirirler, onu politikalarına temel yaparlar veya bu politikaları meşrulaştırmakta kullanırlar. İdeolojinin belli sınırlarının dışına çıkmak, müeyyidesiz kalmayacak bir heterodoksluktur. İdeoloji, belli bir programdan veya meşru siyasal eylem sınırlarının tanımından ibaret olmayıp bir nihai anlam, bir tarihsel amaç duygusu ve bir sosyal gerçeklik yorumu getirmektedir. Vatandaşların, siyasal görevlere ve kolektif sosyal görevlere katılmaları ve bu amaçla aktif bir mobilizasyon içinde olmaları özendirilip talep edilir ve ödüllendirilir. Tek parti ve çok sayıda tekelci ikincil grup bu katılmanın kanallarını oluşturur” (Linz, 1984:25). Bu siyasal rejim içerisinde meşruiyet sistemin niçinliğini belirler, ideoloji bu niçinliğin ilkelerini ve nasıllığını düzenler ve parti-lider bu düzenin hangi araçlarla kurulup sürdürüleceğine karar verir.

Bu özellikler sıralamasından çıkarılabilecek en genel tanımlamayla “totalitarizm; tek bir düşünsel yapı içinde toplumu kurmak, tek bir amaca tek bir otorite altında ulaşmak için organize olmuş siyasal düzendir” (Walker, 1972:5). Bu yaklaşımın bir çok eleştirilere rağmen totalitarizm kavramını genişletmekte olduğu açıktır. Ama bence de önemli olan siyasal sistemin niceliksel ölçütlerinden çok onun amaçları, nitel değerleri ve yöntemidir. Totalitarizmi bu açıdan ele aldığımızda bireysel hak ve özgürlüklerin sınırlılık derecesini ve önündeki engelleri daha rahat çözümlenebiliriz. Aksi takdirde demokrasi, cumhuriyet gibi kılıflara bürünmüş siyasal sistemlerin totaliter özelliklerini göremeyiz. Ve daha kötüsü onların kendilerini meşrulaştırdıkları “kendine özgü”lülük iddialarının tuzağına düşerek evrensel özgürlük teorilerimizden vazgeçmiş oluruz. Özgürlük, insan hakları ve sınırlı hukuk devleti ilkelerine dayanmayan demokrasiler olsa olsa demokratik bir diktatörlük olabilir (Erdoğan, 1995:3). Bu yüzden ben, totalitarizm kavramını özellikle faşizm ve sosyalist diktatörlük dönemleri için kullanmakla birlikte daha geniş anlamda siyasal iktidarın birey ve toplumun üzerinde kurucu ve düzenleyici bir aygıt olarak algılandığı tüm siyasal sistemlere (adı demokrasi veya cumhuriyet olsun) içkin bir kavram olarak ele almaktayım. Popper’ın belirttiği gibi totalitarizm uyarlığımız kadar eski ya da yeni bir şeydir (Popper, 1967:1).

Siyasal iktidarın resmi bir ideoloji, merkezi kontrolü güçlü bürokrasi, toplumu kontrol eden iletişim ve baskı aygıtları ve toplumun bir bütün olarak organizmik bir yapı içerisinde ideolojik hegemonya altında eğitimi gibi olgular bize totalitarizmin temel özelliklerini verir. Friedrich ve Brezezinski de bu yapıyı “kollektif bütünün anonimliği” olarak isimlendirerek totalitarizmi tanımlarlar. Onlara göre totalitarizm devletin çağın teknik araçlarını da kullanarak insanlara sığınma alanları bırakmayacak bir yoğunlukta, rejimin en derin, en kuytu

yerlerine sızarak çok geniş bir alanda iktidar düzeni kurması ve buna süreklilik kazandırmasıdır (Friedrich-Brzezinski, 1964:132). Bu durum toplumun siyasal iktidar tarafından ‘topyekün’ siyasallaştırılmasıdır. Bu açıdan totalitarizmi çok güçlü ve yoğun bir mobilizasyon sistemi olarak tanımlamak mümkündür. Fakat daha önemlisi bu olguların bütünsel bir iktidar alanı içinde kapsayıcılığı ve sürekliliğidir. Bu, bireysel ve toplumsal düşün ve eylem alanlarının siyasal iktidarın kapsama alanı içerisinde olup bu alanlardaki özgürlüklerin yok edilmesidir. Özgürlüğün siyasal iktidarla bütünleşmekle eş değerlendirildiği totalitarizmde siyasal iktidar ve onun merkezi liderliği toplumu kayıtsız ve şartsız, zorla sağlanan oybirliği atmosferi içinde ideolojik olarak düzenler. Bu sistemde birey ve devlet özdeşdir. Devlet makro birey, birey mikro devlettir. Totalitarizmin devlet-birey, özne-nesne özdeşliğinin öncü söylemini Hegel’de buluruz. Hegel felsefesinde “insan, yalnızca devlette ussal varlığa kavuşur. Bireyi öznellikten kurtarıp ona devlet içinde nesnellik kazandırmak gerekir. İnsan bütün insanlığını devlete borçludur; özü yalnızca oradadır. İnsan sahip olduğu bütün değere, tüm tinsel gerçekliğe devlet sayesinde sahiptir. Çünkü, onun tinsel gerçekliği ancak böyle biçimlenir ve devletin tüzel yaşamında yerini alır. Çünkü tek doğru, genel ve öznel istencin birliğidir. Bu da devlette ortaya çıkar. Devlet amaçtır, insanlar ve toplum onun araçlarıdır. O, insanları birbirine bağlayan kutsallıktır. Tüm özel mutlulukların, isteklerin kendisine bağlı olduğu tek ve aynı yaşamdır. O, büyük bir varlık, büyük bir erek, büyük bir içeriktir” (Hegel, 1991:113-114). Hegel’in bu söyleminde totalitarizmin felsefi kökenlerini bulmak mümkündür: birey-devlet/özne-nesne/amaç-araç/öznel istenç-genel istenç/ özgürlük-zorunluluk bütünlüğü gibi.

Popper totalitarizmin kökenlerini Platona kadar götürür. Popper totalitarizmi kapalı toplum, liberalizmi de açık toplum olarak ele almıştır. Popper, bireyi, toplumu doğal olarak da geleceği kuruculukla donatılmış denetimsiz ve sınırsız totaliter iktidar anlayışını olumsuzlar (Popper, 1967:130). Popper, her türlü toplumsal ve siyasal değişimin kötü ilan edilip durdurulmak istendiği; bireylerin toplumsal birlik ve bütünlük içerisinde eritilip siyasal iktidara uyumlulaştırıldığı; faşist propaganda ile toplumun bir bütün halinde örgütlendirildiği; (Popper, 1967:92-93) mutlak iyiliğin sadece devlet için öngörülüp bireysel özgürlük ve mutluluk aramanın yok edildiği; bireylerin haklarından değil görevlerinden bahsedildiği; (Popper, 1967:95) devletin sıhhatli, kuvvetli, birlikli ve istikrarlı olması için organizmacı toplum modeliyle örülmüş bütüncül egemenliğin olduğu; (Popper, 1967:101) bireylerin bağımsız hareket etme yeteneğini yok edecek çocuk yaştan itibaren başlayan bir eğitim sisteminin olduğu; (Popper, 1967:111) devleti korumanın her şeyden üstün olduğu ve ona itaatın en büyük erdem kabul edildiği; devletin elindeki tüm gücünü vatandaşlarının yaşamlarını denetlemek için kullandığı; (Popper, 1967:119-121) adaletin devletin, ulusun, sınıfın, partinin kudreti, sıhhati ve istikrarı için yararlı olan şeylere indirgenildiği (Popper, 1967:128) siyasal sistemi totalitarizm olarak tanımlar. Popper’a göre bir siyasal yapının açık veya kapalı olduğunu belirleyen iki temel ilke vardır: “devletin görev ve maksadının yurttaşların özgürlüklerini korumak olması gerektiği ilkesi ile genel bütüncüllük ile bireyin görev ve maksadının devletin istikrarını sağlamak ve kuvvetlendirmek olması gerektiği ilkesi” (Popper, 1967:101). Bunlardan ilki liberalizmin ikincisi

totalitarizmin temel ilkesidir. Hayek, totalitarizmi toplumun “ortak amaç”a ulaşmak için “ortak çıkar”lar etrafında bir bütün halinde örgütlenmesini amaçlayan kolektivist sistem olarak tanımlayarak (Hayek, 1999:80) kolektivizm ile totalitarizmi örtüşürmektedir.

Totalitarizmi “bütüncül bir insan ve toplum anlayışına dayalı” (Linz, 1984:34) siyasal sistem olarak tanımlayan Linz’e göre “bir sistemi totaliter olarak nitelendirebilmemiz için zorunlu boyutlar şunlardır: bir ideoloji; kütleli bir tek parti ile diğer mobilize edici örgütler; iktidarın geniş bir seçici çevreye hesap verme durumunda olmayan ve iktidardan kurumlaşmış barışçı yöntemlerle uzaklaştırılmayan bir kişide veya küçük bir grupta toplanmış olması” (Linz, 1984:21). Linz’in bu tanımında açıklanması gereken bazı unsurlar vardır. Öncelikle ideolojinin toplumu topyekün kurmaya ve düzenlemeye yönelik total bir bağlayıcılığı olması gerekir. Buna göre bir ideoloji eğer tek partili veya çok partili bir düzen içerisinde mutlak bir meşruiyet aracı ise parti sayısı totalitarizmin ölçüsü sayılmamalıdır. Totalitarizm de demokrasiler gibi plüralizme açıktır. Demokrasinin aksine totalitarizm için ideolojik bir monizmden yani ideolojik iktidar tekelinden bahsedebiliriz. Fakat totaliter sistemlerdeki plüralizm sosyal plüralizm değil siyasal plüralizmdir (Linz, 1984:23). Yani totaliter plüralizm, toplumsal örgütlenmeler ile bireylerin siyasal iktidarı değiştirmesi veya kontrol etmesi değil ideolojik iktidar tekelini kullanan siyasal aktörlerin sayısal çokluğudur. Bu çokluk kişisel olabileceği gibi partisel de olabilir. Tek bir ideolojik totalite içerisinde siyaset yapmaya kurgulanmış bir çok partinin varlığı da tek parti örgütlenmesinin/ideolojik iktidar tekelinin/monizmin ifadesidir. Bence siyasal plüralizm toplumun tek bir ideolojik kimlikle bütünleşmiş farklı partiler ve kişiler arasında tercih yapması değil farklı ideolojik tercihleri ve farklı kimlikleri temsil eden partiler arasında tercih yapabilesidir. Sadece çok partili siyasal yapı totalitarizmi engellemez. Bilakis totaliter ideolojik hegemonya içerisinde aynı ideolojinin farklı isimler ve partiler altında temsili totalitarizmi güçlendirir. Totaliter sistem tek bir ideolojik hegemonya içerisinde örgütlenen siyasal bir rejimdir. Modern totalitarizm “çok partili tek parti rejimi” şeklinde de örgütlenebilmektedir. Demokrasi ve insan hakları konusunda evrensel kriterlere uymak isteksizliğindeki siyasal iktidarlar totalitarizmi çok partili sistemle yürütebilmenin yeteneğini ve gerçekliğini üretmişlerdir. Totalitarizmin zıddı çok partili demokratik seçim sistemi değil bireysel ve toplumsal tercihlerin özgür sivil örgütlenme ile siyasal katılıma dönüştürülmesi ve yönetimin siyasal ve hukuki olarak toplum tarafından denetlenmesidir. Meşruiyetini siyasal iktidarın ideolojik belirleyiciliğinden ve müsaade etmesinden müsaade ettiği kadar alan sivil örgütlenmeler ve siyasal partiler bireysel ve toplumsal özgürleşimin araçları değil resmi ideoloji içerisinde kalan resmi bağımlılık araçlarıdır ve temsil ettiği şey plüralist toplumsal katılım değil monist siyasal mobilizasyondur. Sonuçta resmi ideoloji dışında alternatif yönetim tercihlerinin olmaması siyasal iktidarın ve toplumsal rızanın monist/tekçi bir organizmik örgütlenme içerisinde bütünleştiğini gösterir. Zaten totalitarizm de alternatif ideolojik ve meşruiyet çözümlerinin olmaması demektir.

Totalitarizmin Meşruiyet Arayışı

Siyasal iktidarlar toplumu ne adına yönettiklerini topluma kabul ettirmek zorundadır. Çünkü toplum kabul etmediği bir yasa, bir ilke veya bir niçinlik adına kendini yönettirmek istemez. Toplumsal rıza dediğimiz bu kabul olmadan siyasal iktidar meşru olamaz. Toplumsal meşruiyeti olmayan siyasal iktidar ancak bir otos'tur. Zor, baskı ve terör ile iktidarı kullanan keyfi bir iradedir. Siyasal iktidar ile meşruiyetin kesiştiği nokta da burasıdır. İktidar nedir? Ne içindir? Kimin içindir? soruları bizi meşruiyet ve iktidar ilişkisine götürür. Weber, meşruiyeti “bütün iktidarların kendilerini dayandırdıkları bir jüstifiye alan içerisinde toplumsal tasdik arayışı” (Weber, 1968:953) olarak tanımlarken siyasal iktidarın toplumsal rızaya dayanma zorunluluğunu vurgular. Guibernau'ya göre meşruiyet; “toplumun yaşayabilmesini, uyumunun korunabilmesini ve kollektif birlik ve bütünlük içinde düşüncelerini devamlı doğrulamak için gereksinim duydukları ortak iradenin kurulmasını ve yaşamasını sağlamak amacıdır” (Guibernau, 1997:142). Bu ifadelerde siyasal iktidarın meşruiyetinin sürekliliği için toplumsal iradenin önemi vurgulanmaktadır. Bana göre bireysel özgürlükten ve toplumsal rızadan kaynaklanmayan siyasal iktidar meşru olamaz. Yukarıda da belirttiğim gibi bu durum ancak zorbalık, diktatörlük veya otokrasidir. Totaliter iktidar toplumu zorla itaat ettirecek araçlara sahip olarak meşruiyetini güce dayandırır. Totalitarizmde güç, tek meşruiyet kaynağıdır. Totalitarizm için bireysel özgürlükler değil bireysel uyum, toplumsal rıza değil toplumsal itaat, sivil ve özgür siyasal katılım değil monist ve aktif boyun eğiş esastır.

Totalitarizm, meşruiyeti de total bir söylem içerisinde merkezileştirir. Bu meşruiyet ilkelerine dayanmayan, bundan kaynaklanmayan hiçbir düşün ve eylemlilik meşru kabul edilmez. Bu yönüyle totalitarizmin iktidar alanı genişledikçe meşruiyet alanı daralmaktadır. Belki bu açıdan bir tanımlama denemesi yapılırsa totalitarizm siyasal ve toplumsal düşün ve eylemliliklerin meşruiyet alanının en dar olduğu siyasal sistemdir. İdeolojiyi, liderliği, partiyi, bireysel hakları, toplumsal rızayı bu dar alanın içerisinde yorumlamak gerekir. Ben, siyaset biliminin evrensel sorunu olan siyasal iktidar alanı ve bireysel özgürlük alanı arasındaki çatışmanın, sınırlılıklarının ve müdahale düzeylerinin bireysel özgürlükler aleyhine, siyasal iktidar lehine en fazla totaliter sistemlerde gerçekleştiğine inanıyorum. Aslında totalitarizmin sonul amacı bu iki alanın bir ve bütün/topyekün/total olarak siyasal iktidarın kontrolü altında tutmaktır. Totalitarizmin meşruiyet arayışı statükonun korunmasına, siyasal düşmanlar yaratılarak toplumsal bütünlüğün sürdürülmesine ve toplumun topyekün düzenlenmesine yöneliktir.

Statükonun Haklılaştırılması: Ya İktidar Ya Kaos!

Totalitarizmin meşruiyeti, toplumu bir ve bütün halinde, bütün güçleriyle beraber elinde tutan, onu yok etmeye çalışan bireyselliği ve özgürlüğü yok eden, böylece toplumda zoraki konsensüs sağlayan temel ilkelerin üretilme süreci olarak jakoben bir metot ve total bir anlamlandırmaya dayanır. Bu anlamlandırma, sadece iktidarın kurulması değil, kurulu iktidarın haklılaştırılmasının, rasyonelleştirilmesinin ve kurulu düzenin egemenliğine köklü bağlanışın ifadesi olarak tek bir merkezden kaynaklanır. Bu merkez tüm bireysel ve toplumsal düşün ve eylemliliğin meşruiyet kaynağıdır. Totaliter

sistemin meşruiyeti siyasal iktidarın kendi mutlaklığından yola çıkarak kurulur. Öncelikle 'status quo'nun korunmasına yönelir. Kendi mutlaklığı ve dolayısıyla tek doğru ve gerçekliğinin tüm topluma dayatılması gerekir. Buna uymayanlar hain ve düşman ilan edilerek terör ile sindirilir veya yok edilir. Amaç toplumla tek vücut olmaktır. Bu açıdan totalitarizmin en temel meşruiyet ilkesi birlik, bütünlük ve uyumdur.

Totalitarizm, sadece iktidarın değil aynı zamanda toplumsal düşüncenin de kurulmasını ifade eder. Bu nedenle total meşruiyet, olması gerekene bağlı olarak toplumda olmuş olanın gerekçelendirildiği ideolojik ve sembolik evrendir.

Totalitarizm kurucu iktidar anlayışına dayalı olarak karar ve eylemlerinin meşruiyetini toplumsal rızada değil kendi keyfi iradesinden alır (Linz, 1984:7) ve yaptıklarından ötürü kimseye karşı sorumlu olmaz (Friedrich-Brzezinski, 1964:7). Totalitarizmde siyasal iktidar, kendisinin olmazsa olmazlığını ve daha kötünden/kaostan daha iyi olduğunu iddia ederek kendinden kaynaklı bir meşruiyet içindedir. Kendi iktidarının mutlaklığının ön kabul şartı ile topluma kurucu değerleri/resmî ideoloji çerçevesinde uyma zorunluluğu getirir. Kendisinin bu değerlere, kanunlara ve 'yasa'ya uyma zorunluluğu yoktur. Çünkü onun yasası kendisinin mutlak, bölünmez ve sınırlandırılmaz olduğudur. Bu yüzden totalitarizmin meşruiyeti, bütün eksikliklere ve başarısızlıklara rağmen var olandan daha iyi bir siyasal yapının olmayacağına inançtır ki siyasal iktidar böylece toplumun her halükarda kendine boyun eğmesini garanti altına almış olmaktadır.

Totaliter iktidarın dayandığı meşruiyet ölçütü siyasal iktidarın tek, bütün, sürekli, kutsal ve mutlak olması gelenekselliği içerisinde devlet kaynaklıdır. Totaliter meşruiyet, total iktidarın toplumu şekillendirmek ve yönetmek için kendisine temel olarak seçmiş olduğu hedefler, ilkeler, normlar ve sloganlardır. Ferrarotti bu durumu; 'ideal' bir düzeni, sağlam bir temellendirmeyi, aşkın bir değer veya ilkeyi ve gelecek için davranış kalıplarını, dürtülerini içeren devletin popüler bir egemenlik ve kuşatıcı bir bütünlük sağlaması şeklinde tanımlar (Ferrarotti, 1987:23). Totalitarizmin meşruiyeti "bütüncül bir insan ve toplum anlayışına dayalı" (Linz, 1984:34) siyasal sistem kurgulama esasına dayanır. Bu amaç uğruna siyasal, sosyal, ekonomik düzenleme aygıtlarının kullanılması ve meşruiyetin sadece siyasal iktidar kaynaklı olarak algılanması totalitarizmin meşruiyet sorununu oluşturmaktadır.

Totalitarizm; toplumun, kurucu bir yasa ile tanımlanması, şekillendirilmesi ve yönetilmesi olarak bu yasaya ulaşmak için siyasal iktidar tarafından araçsallaştırılması ve nesneleştirilmesidir. Totaliter iktidar geleneğinde tek özne devlettir ve "iyi olan, yararlı olan, yapılması gereken tek şey devlet için en iyi, en yararlı olandır. Çünkü, toplumsal birlik ve bütünlüğün teminatı olan devlet için yararlı olan herkes için yararlıdır. Bu nedenle ortaya çıkabilecek adaletsizlikleri normal göstermek, katlanılır kılmak için toplumun ortak bir ilkeye, adalet ve mutluluk ilkesine inandırılması gerekir" (Platon, 1995:80).

Temelde ise bir ideolojik totalite içerisinde toplumun topyekün siyasallaştırılarak bireylere biçim verilmesi, yaratılan 'yeni insan'ın organik toplum aracılığıyla asimile edilip kontrol altında tutulması sağlanarak statükoya

yönelik farklı meşruiyet arayışları yok edilir (Linz, 1984:21). Tek bir meşruiyet dünyası içerisinde tek tip iktidar ve tek tip insan yaratılarak statüko sürdürülür.

Kendi Dışındakileri Ret: Ötekinin Yaratılması

Totalitarizm, resmi ideoloji aracılığıyla kendi iktidar alanını tanımlarken kendi dışındakilerin de meşruluk alanını belirlemiş olmaktadır. Siyasal iktidarın bu meşruiyet alanı, kendisine yönelik değerlendirmelerin de objektif kriterlerini vererek siyasal sistem içerisindeki toplumsal ve siyasal faaliyetlerin sınırını çizmiş olmaktadır. Bu sınır, toplumsal ve siyasal istemlerin meşruiyet sınırındır. Bu sınır içerisinde yapılan görüş, eleştiri ve faaliyetler meşrudur. Diğerleri gayri meşru olarak sistemin dışına itilirler. Kendi dışındakileri ret, siyasal iktidarın elinde bulunduranların iktidarlarına yönelik eleştirilerin toplumsal değer ve zemin kazanmamasına yönelik bir tavidir.

Totaliter iktidarın temel sorunu, meşruiyet ‘yasa’sı ile siyasal iktidar ve toplumsal düzen arasındaki birlik, bütünlük ve uyumu sağlamaktır. İşte total meşruiyetin olumsuzlama fonksiyonu da bu birlik, bütünlük ve uyumun bozulmasını tehdit eden tüm unsurların toplumdan ve siyasadan sökülüp atılması gerekliliğinden kaynaklanmaktadır. Peki, totaliter iktidar için bu birlik, bütünlük ve uyum niçin bu kadar önemli, niçin bu kadar olmazsa olmazdır? Totaliter iktidar ve toplum arasındaki birlik, bütünlük ve uyum arzusunun özü nedir? Bu sorunun cevabı totaliter iktidarın özünde saklıdır.

Totaliter iktidarın özü tekleşmek ve tekelleştirmektir. Totalitarizm toplumu topyekün düzenlemek için siyaset, ekonomi ve ideoloji tekelinden oluşan “üçlü iktidar tekelini” ele geçirerek kumanda etmek iddiasındadır (Wagner, 1993:305). Bu yüzden toplumun birliği, bütünlüğü ve uyumunu sağlamak bu tekelleşmenin bir zorunluluğudur. Çünkü birlik, bütünlük ve uyum siyasal iktidara bütüncül bir iktidar alanı yaratarak total bir evrenin düzenlenmesi imkanı verir. Siyasal iktidar ile toplumsal itaatın birlik ve bütünlüğü bu imkanı güçlendirir. Bu durum, siyasal iktidarın meşruiyet yasasına mutlaklık ve kutsallık katar. Siyasal iktidarın varlık sebebi olan düzenliliğin zıddı olan kaos korkusuyla birlik, bütünlük ve uyumun bozulması riski toplumun siyasal iktidara olan ihtiyacını, dolayısıyla itaatini artırır ve buna yönelik itiraz ve retlerin düşman ilan edilip yok edilmesine meşruluk kazandırır. Totalitarizmde tekeli bir ideolojinin ön plana çıkarılması, alternatif ideolojilerin ve inanç sistemlerinin potansiyel bir tehdit olarak görülmesine yol açar (Linz, 1984:30). Bu karşıtlık yoluyla siyasal iktidar toplumu bölücü ve bozguncu fesat canavarlarından koruyan bir görüntüye bürünür. Son tahlilde birlik, bütünlük ve uyumun koruyucusu siyasal iktidar ile toplumun ortak düşmanları olan bireysellik, çoğulculuk, parçalanmışlık, uyumsuzluk, bölücülük bu düzenin dışına atılır. “Biz” ve “onlar” arasındaki çatışma “biz”i “onlar”a karşı ortak bir savaş hedefinde ve ideolojik bir çerçevede en fazla kaynaştırılan temel temaya dönüşür. Bu çatışma ideolojisi ile totaliter iktidar halkın sadece politik desteğini değil kayıtsız şartsız sadakatini de sağlamış olur. Bu yüzden harici ve dahili düşmanlar totalitarizmin en vazgeçilmez temalarını oluşturur (Hayek, 1999:188).

Totaliter iktidarın meşruiyeti, siyasal iktidarın belirlediği düşünce ve davranış ilkelerinin dışındaki tüm düşünce ve davranışları sınırlamak ve dışlamak kapasitesi üzerine oturur. Devletin gücü de buna bağlıdır. Bu güç; tehdit, manipülasyon ve dışlama yeteneğiyle ilgilidir. Bu yüzden toplum ve

siyasal iktidar için ortak düşmanlar yaratmak meşruiyet arayışının en önemli boyutunu oluşturur (Claessen, 1988:23). Tüm bu uğraşların altında yatan psikolojik faktör ise siyasal iktidarı kaybetme korkusudur (Linz, 1984:28). Bu korku paralelinde şiddet, terör ve zor totaliter iktidarın en önemli özelliği olarak ortaya çıkar. Korku ve terör ile dünyanın fethini ve bütünsel bir tahakküm alanı kurmayı arzulayan totalitarizm, ‘yayıma uğruna yayılmayı’, ‘iktidar uğruna iktidarı’ gerçekleştirmek için insanın özünü yok eder (Arendt, 1996:11-12). Arendt, totalitarizmin kaynakları olarak emperyalizm ve antisemitizmi ele aldığı iki ciltlik eserinde, totaliter iktidarın kendi egemenliğini bir dünya fethi olarak sunmasının ve bunun önündeki engelleri ötekiler olarak ilan edip dışlamasının totalitarizmin bütünsel bir tahakküm alanı olarak sınırsız ve denetlenemez yapısından kaynaklandığına dikkat çeker (Arendt, 1996-1998).

Total iktidar, ötekileştirdikleri ile olan mücadelesinin haklılığına toplumu inandırmak için eğitim, propaganda ve iletişim araçlarını kullanır. Böylece ‘ötekilerle savaş’ siyasal iktidarın bir misyonuna dönüşür. Bu misyon devam ettikçe halkın siyasal iktidarın meşruiyetine olan inancı da devam eder. Bunun sonucunda total iktidarın meşruiyeti, devamlı bir tayakkuz ve savaş durumunu temsil eder. Savaş totalitarizmin cynic olarak kaçınılmaz yönüdür ve savaştan beslenmeyen hiçbir totaliter devlet yoktur. Bu bağlamda, totalitarizm “ötekilerle savaş” sistemidir. Öteki dinler, öteki ırklar, öteki sınıflar bu savaşın düşmanlarıdır. Düşmanın varlığı içte ve dışta terörü meşrulaştırır (Friedrich-Brzezinski, 1964:140). Her şey savaş manevralarına göre gerçekleştirilir. Savaşın tek amacı ise düşmanı belirleyip her ne surette olursa olsun onu imha etmektir.

Toplumun Topyekün İnşası: Siyasal, Toplumsal ve Ekonomik Mühendislik

Totaliter iktidar, kendi dışındakilerin olumsuzlanması sürecinden sonra kendi içindekilere yönelir. Yeni durum, içeride birlik, bütünlük ve uyum içerisinde sosyal, siyasal ve ekonomik bir düzen inşasıdır. Siyasal iktidarın bu fonksiyonu sosyal, siyasal ve ekonomik mühendislik olarak tanımlayacağımız toplumun topyekün inşasıdır.

Totaliter iktidarın en önemli fonksiyonu, toplumsal, siyasal ve ekonomik düzenlemedir. Meşruiyeti devlet kaynaklı kılan ve buna göre toplumu kuran totaliter iktidar, oluşturduğu siyasal ve toplumsal bütünlük dünyası içerisinde toplumsal düzenlemeler yapar ve bu düzenlemeler gereği bireyin bu bütünlüğe entegrasyonunu sağlar. Bu yapı içerisinde ideoloji, insanların her alanda başvuracakları, ona göre hareket edecekleri, hayatı ona göre değerlendirecekleri ve sosyal, siyasal, ekonomik yapıda ona göre davranacakları ilkeleri belirler. Bunu dünya görüşü olarak isimlendirebileceğimiz gibi, kolektif temsiliyet, bütünsel bilinç, ortak değerler sistemi veya kolektivizm olarak da ele alabiliriz. Linz’e göre bireylerin iradesini ve toplumsal onamayı kayıt ve şarta bağlı olmaksızın kullanan totalitarizm meşruluğunu bütüncül bir insan ve toplum kurma anlayışından almaktadır (Linz, 1984:34). Bu durum bireyin bir ideolojik totalite içerisinde eritilmesi, toplumun ‘topyekün siyasallaştırılması’, yeni insanın organik bir yapı içerisinde yeniden yaratılması sürecidir (Linz, 1984:21). Linz bu sürecin devlet tekelinde bulunan propaganda, eğitim ve zor kullanılarak gerçekleştirildiğini söyler (Linz, 1984:53). Bunlar totaliter iktidarın entegrasyon, bütünlüğüne veya uyumlulaştırma fonksiyonlarını göstermektedir.

Totaliter iktidar, kendi meşruiyetine olan inancı kurmak ve geliştirmek için çalışır. Total sistem tamamen kendisini koruma altına almak, yönetici sınıfın çıkar birliğini korumak ve onun hedeflerine yönelik muhalefeti, meşruiyetine yönelik eleştirileri ortadan kaldırmak için toplumda birlik ve düzeni sağlamaya çalışır. Toplumsal birlik sağlama gerekliliği beraberinde bir siyasal ve toplumsal evren oluşturmayı da zorunlu kılar. Bu entegrasyon dünyası, tek biçimleştirilmiş bir evrende bireyleri buna göre biçimlendiren, onları düzenleyen merkezi fikir ve anlamlar dünyasıdır. Bu dünyanın amacı siyasal iktidara mutlak bir bireysel ve toplumsal uyum yaratılması isteğidir. Devletin bireyleri kendi belirlediği 'düzenlilik', 'adillik', 'iyilik' veya 'müreffeh toplum olma' gibi toplum-hedef modeline göre sevk ve idare etmesini Erdoğan siyasal devletçilik olarak tanımlayarak bunun pozitif şiddeti meşrulaştırmanın ve bireyleri iktidar seçkinlerinin birer aracı kılmanın yolu olduğunu vurgular (Erdoğan, 1995:45). Ona göre "bu anlayış, toplumu, meşruluğu bireysel iradelerden türeyen ikincil bir varlık alanı değil de bireylerin meşruluğunu kendisinden aldıkları ve kendisine tabi oldukları, onlara dışarıdan-otorite yoluyla- dayatılan bir zatiyet, asli bir varlık alanı olarak görmektedir" (Erdoğan, 1995:46). Siyasal iktidarın bireyi kendi belirlediği alan içerisinde kendi belirlediği meşruiyet ilkesellikleri üzerine düzenleme istekliliği tüm siyasal iktidar araçlarının bu inşa sürecinde bu amaçlara endeksli bir işlev görmesinden geçecektir.

Totalitarizmin Toplumsal İnşa Araçları

Totaliter iktidar, hem siyasal hem toplumsal hem de ekonomik olarak hiyerarşik düzenleme içindedir. Bireyler bu hiyerarşik yapının içine hapsedilir ve ideoloji aracılığıyla bu yapının korunması ve devam ettirilmesi konusunda eğitilirler. İdeolojinin kendisi de bütünsel ve hiyerarşiktir. Bu hiyerarşik meşruiyet içinde toplumu kontrol altında tutmak için disiplin ve üyelerinin birbirinden farklı olan fikir ve çıkarlarının sistemle entegre edilmesi gerekir. Bu süreçte bireylere verilen ilkelerle neyin iyi neyin kötü, hangi davranış meşru hangisi meşru değil, bunlar öğretilerek bireyin toplumsallaşması, ideolojik hegemonya içerisinde eritilmesi sağlanır. Böylece bireyler, hem toplumsal hem de siyasal olarak hangi yargısal ölçütlere göre davranacaklarını, uyumlu fertler olacaklarını, yargılanacaklarını ve cezalandırılacaklarını öğrenirler. Totaliter iktidarın meşruiyetinin kaynakları ve araçları olan ideoloji, mitoloji, gelenek, liderlik/kahramanlık, parti, eğitim, bilim/teknik, hukuk, bürokrasi gibi buluşlar siyasal ve toplumsal sistem içerisindeki meşruiyet yasasının ve kurulu hiyerarşik yapının kabulünü sağlamaya yöneliktir. Çünkü total meşruiyetin en temel yasası olan toplumsal uyum, birlik ve bütünlük içinde düzen, parçalı ve tek tekliğe izin vermez. Çünkü parçalı sistem, hiçbir zaman total sistemin birlik ve bütünlüğünü temsil edemez. Bu paradoksu çözmeye yönelik cevap klasik olarak hiyerarşik formdur. Totaliter sistemin devamı iktidarın hiyerarşik yapısının korunmasına bağlıdır. Hiyerarşinin en tepesinde lider vardır. Parti, yönetici sınıf, bürokrasi ve halk bu hiyerarşik yapının katmanlarıdır. Fakat tüm katmanları birbirine ortak hedef ve ilkeler ile bağlayan ise resmi ideolojidir.

Resmi İdeoloji: Total, İdeolojik Toplumsal Kuşatma

Totaliter iktidarın bireyi ve toplumu kurması ve düzenlemesinin en önemli aracı ideolojidir. İdeolojinin gücü, siyasal iktidarın belirlediği tanımlar ve

amaçlar çerçevesinde toplumu kurma ve ona bir üst kimlik verme konusundaki etkinliğinden kaynaklanmaktadır. İdeolojinin işlevi tek başına bağımsız bir işlev değildir. Onun araçsallığı devletin amaçsallığı ile doğrudan ilişkilidir. Devlet; toplumu belirlenmiş bir düzen içinde tutan, bu düzeni koruyan, total bir birleştiricilik ile üst belirleyici olan ve bir dünya görüşü ile toplumsal bütünlük sağlayan bir üst siyasal iktidar alanıdır (Poulantzas, 1992:40-41). İdeoloji “toplumsal formasyonun birlik ve beraberliğini sağlayan ve devam ettiren, sistemin toplumsal koşullarını sürdüren ve yeniden üreten ve devletle aynı amaca yönelmiş bir düzendir” (Laclau, 1998:73). İdeoloji, “toplumsal formasyonun belirleyicisi, buna göre toplumu dönüştürücü ve bireyleri bu ilişkiler ağı içerisinde yönlendirici egemen fikirler ve tasarımlar sistemidir” (Althusser, 1991:47). Kısaca ideoloji; “insan düşüncesinin ve eyleminin amacını, bu amaçlara nasıl varılacağını tanımlayan ve sosyal ve fiziki gerçeklerin niteliğini belirleyen bir değerlendirici prensipler sistemi” (Allard, 1971:117) olarak tanımlanabilir.

Ben, ideolojinin bireye ve topluma bir hayat felsefesi vermesini değil siyasal iktidarın ideolojinin bireyi ve toplumu kurma ve düzenleme yetkinliğini kullanarak kendisine bağımlılaştırmasını eleştiri konusu yapmaktayım. Bireyin evrene, tarihe, topluma ve kendine yönelik değer ve ilkelerinin siyasal iktidarın mutlak belirleyiciliği altında resmi bir ideoloji olarak dayatılmasının yanlış olduğuna inanıyorum. Resmi ideoloji devleti mutlaka totaliter müdahaleciliğe sürükler. Devletin bireye ve topluma müdahalesi bir başladı mı nerede duracağını kimse kestiremez. İdeoloji devletin bir iktidar aracı olarak algılandığı zaman bireyin nesneleşme süreci başlamış ve toplumsal, siyasal, ekonomik her türlü aygıt siyasal iktidarın resmi ideolojisinin baskı, entegrasyon ve manipülasyon aracına dönüşmüş demektir. Bu yüzden, bana göre, resmi ideolojinin varlığı bile tek başına bir sistemi totaliter olarak ifade etmeye yetmektedir. Resmi ideoloji “insan varlığının bütün hayati yönlerini kaplayan ve toplumda yaşayan herkesin, edilgin bir şekilde bağlı olduğu doktrindir” (Fiedrich-Brzezinski, 1964:13). Benim inceleme konum devleti özne, birey ve toplumu nesne kılıcı resmi ideolojik hegemonya içerisinde ideolojinin totalitarizm aracına dönüştürülmesi sorunudur. İktidarın totaliterliği ile ideolojinin toptanlığı birbirini bütünler. Total ideoloji, yalnızca her şeyi kapsamakla, herkesi zorla itaate mahkum etmekle kalmaz, çok daha geniş bir şekilde herkesin kişilik alanlarına, yaşam alanlarına, günlük alanlarına istediği gibi müdahale edip düzene sokar. Başka bir deyimle kişisel benliği ve hayatı kökünden yok eder (Kolakowski, 1993:319). Totalitarizmde bireysel alan ile kamusal alan arasında tamamen bir örtüşme vardır. Zaten totalitarizm de siyasal iktidarın özneliği içinde bireyin ve toplumun nesneleştirilmesidir. Bu yüzden halkı siyasal iktidarın amaçları doğrultusunda yönlendirmeyi sağlayan bir araç olarak resmi ideoloji yaratma ihtiyacı totaliter teorisyenler tarafından savunulmuştur. Platon’un “soylu yalanları”, Sorel’in “efsaneleri”, Nazilerin “ırkçı doktrini” ile Mussolini’nin “korporasyon”cu devlet teorisi hep bu amaca hizmet eder (Hayek, 1999:206).

Totaliter ideoloji, siyasal iktidara her zaman topluma müdahale hakkını ve imkanını sunduğu için güçlü bir iktidar aracıdır. Çünkü “totaliter sistemlerde ideolojiler bir meşruiyet kaynağıdır” (Fiedrich-Brzezinski, 1964:35). Siyasal

İktidar kendi meşruiyetinin kriterlerini ideolojiler çerçevesinde belirler. Bu ideolojik çerçeve aynı zamanda toplumsal ve siyasal eylemlerin de meşruiyet alanını oluşturur. Bu anlamda ideolojiler, devletin sistemi kontrol mekanizması olarak işlev görür. Toplumda ve siyasette hangi düşüncenin ve eylemin meşruiyet sınırları içerisinde olduğuna siyasal iktidarın ideolojisi karar verir. Bu açıdan bakıldığında siyasal katılımın niteliği ve parti sayısının önemsizliği ortaya çıkar. Eğer toplumsal örgütlenmeler/sivil toplum ve partiler siyasal iktidarın ideolojik hegemonya alanı içerisinde faaliyet gösteriyorsa bu totalitarizmi yok etmez bilakis besler.

Totaliter iktidarın en önemli fonksiyonlarından biri olan bütünleşmiş düşüncelerden oluşan total bir sistem kurmak, siyasal iktidarın eylemlerini justifiye etmek, hayatı tanımlamak ve bu tanımlı hayatı bireylere haklı olarak göstermek amacı ideoloji ile gerçekleştirilir (Berger-Luckmann, 1967:94). İdeoloji, iktidar ilişkilerini gizleyerek tartışılmaz ve itiraz edilmez bir boyuta taşır. İdeoloji aracılığıyla iktidar, dogmatik inançlara, köklü ve zorunlu kabullere, mutlak gerçekliklere ve değişmez ilkelere yükseltilir. İdeolojiler; “görüş açısı, inanç sistemi, fikrîsel bütünlük değerlerinden aşkın olarak anlatım kesinliği, merkezi bir ahlaki veya bilişsel eksen etrafında sistematik olarak kümelenme derecesi, geçmişin ve çağın düşünce türleriyle yakınlığı, yeni unsurlara veya çeşitliliğe kapalılık derecesi, davranışı etkilemeye çalışma derecesi, beraberinde getirdiği etki, katılanlardan istenen fikir birliği, fikrin meşruluğunun ne oranda bir otoriteye bağlandığı, inancı gerçekleştirmeyi üstüne almış bir kurumla ilişkisi en yüksek” (Shils, 1968:66) bütünleştirici düşünce yapıları olarak iktidara çok boyutlu bir güç ve içerik kazandırır. Bu yüzden totalitarizm bütün düzeni tek bir ideolojik temel üzerine kurar.

İdeoloji aracılığıyla totaliter iktidar toplumu kurma, statükoyu koruma ve siyasal, toplumsal ve ekonomik mühendislik işlevlerini gerçekleştirir. Siyasal iktidar, bütünleştirici ve total anlamlar ve eylemler dünyası kurma gücünü ideolojiler sayesinde kazanır. İdeolojiler de tıpkı yerine ikame oldukları dinler gibi, çok güçlü bir iman gerektirir ve kendi dışındaki dünyaları cehennem, kendi vaat ettiği dünyayı ise cennet olarak tasvir eder. ‘Halkın afyonu’ olan dinlerin reddiyle ortaya çıkan toplumun afyon ihtiyacını total ideolojiler dinsel olarak gidermişlerdir. Bu yüzden ideolojiler tüm insanlığa cennet vaadiyle, aynı dinsel dünyanın ‘evrensellik’ ilkesinin kullanılmasıyla da yukarıda ifade ettiğim totalitarizmin aracı olmuşlardır. Bu durum Parsons’un ideoloji tanımlamasına da denk düşen bir durumdur. Ona göre ideolojiler “toplumun ortak inanç ve iman sistemi, o toplumun hayatını düzenleyen kültür, kolektivitinin ve içinde bulunulan şartların totalitesine yönelmiş bir fikir sistemi, toplumu bu sisteme uygun olarak kurma süreci ve yönelinen gelecekteki amaç dünyasının ilkeleriyle örülmüş ilişkiler ağı” (Parsons, 1951:349) olarak dinin tüm görevlerini üstlenmiş bulunmaktadır.

Kolakowski total ideolojilerin, siyasal iktidarın kendi çıkarları doğrultusunda toplumun gerçek ortamının dışında üretilmesinin onu bir yalanlar ve ikiyüzlülükler dünyası olarak karşımıza çıkardığını ve iyiliğin, mutluluğun ancak bu ideolojik ilkeler içinde sağlanabileceği iddiasının bir yalanlar dünyası olduğunu söyler. Bu dünyada “gerçek” devletin topluma yukarıdan empoze ettiği inançlardır. Bu “gerçekler” sayesinde toplum zihni ve moral bir şekilde

kamulaştırılmaya maruz kalmaktadır. İnsanlar artık zihni ve moral olarak devlet malı olmaktadır (Kolakowski, 1993:321). Kişilerin varlığı toplumsal bütünün varlığına indirgenerek bireyler ‘toplumun ortak iyiliğinin’ gerçekliği altında bir yalan olmaktadır. Aslında bu ideolojik ‘gerçekler’ totaliter yapıda siyasal iktidar ilişkilerindeki eşitsizlikleri koruma, sürdürme, gizleme ve maskeleye fonksiyonuna işaret eden bir gerçekliktir. Bu yönüyle ideolojiler, siyasal iktidarcı belirlenen hedeflere meşruiyet kazandırarak daha iyi bir gelecek ve mevcut siyasal ve toplumsal yapıya süreklilik kazandırmak için statükoyu koruyucu bir rol oynamaktadırlar.

Tüm bu ideolojik meşruiyet arayışlarının temelinde yatan unsur, totaliter iktidarın toplumun mutlak itaatini sağlamak ve onu yönetmek için kendi belirleyiciliğinin kabul edilmesine duyduğu istektir. Bu bağlamda ideolojilerin bir başka araçsallığı ile karşılaşırız; toplumun siyasal iktidara itaatini sağlanması için bireylere düşünsel ve davranışsal normlar dünyası sunmak. Bu dünya ile bireylerle devletin amaçları ve çıkarları örtüştürülerek bireylerin siyasal iktidara yabancılaşması önlenmeye çalışılmaktadır. Bireyler, bu anlamlar ve davranışlar dünyası içerisinde kendisi gibi bireylerden oluşan toplumla uyumlulaştırılırken siyasal iktidarın davranışlarını da kendi dünyasında meşrulaştırmış olmaktadır. Bu yönüyle ideoloji, önemli toplumsal ayrımların belirmeye başladığı modern toplumun kendine bir yaşam çerçevesi bulma çabasıdır. Bu toplumda beliren şartlar içinde insanları toplumdan kopararak ‘yabancılaşması’ olayı da ortaya çıkmaktadır ki bu yüzden, ideolojiler siyasal iktidara yabancılaşmış insanın ve toplumun kaygı ve korkularına getirilmiş cevaplardan oluşmaktadır (Sigmund, 1967:96). Toplum bu ideolojik bütünlük içinde mobilize edilerek aktif itaat sürecine sokulur.

Dil, Simge ve Mitoloji :Totaliter Söylemin Yol İşaretleri

Totaliter iktidar silah ve baskı ile elde edilir ama dil ile sürdürülür. Hayatın bütün alanlarını politize etme üzerine kurulu totaliter sistem dil sayesinde günlük hayatın bütün işlevlerinde etkin rol oynar. Dil topluma yeni bir bilinç kazandırmanın ve belleğin tahrip edilmesinin bir aracı olarak kullanılır (Rupnik, 1993:295). Totaliter iktidar büyük ölçüde dil ve simge aracılığıyla siyasal ve toplumsal hayatta yer eder. Totaliter devletler kendi meşruiyet yasalarını topluma kabul ettirebilmek için sembollerden, simgelerden ve dilden faydalanırlar. Kullanılan dil ve semboller, ‘dünya görüşü’ içinde yer alan ve çok önemli toplumsal fonksiyon yerine getiren unsurlardır. İnsanın etrafındaki kainatı anlamasına yarayan bu ‘görüş’, bir kültür bütünü olarak karşımıza çıkar. Simgeler, topluma iki alanda rehberlik eder. Birincisi, bilgilerin sistematikleştirilmesini mümkün kılan bilişsel çerçeveyi sağlar. İkincisi, iyi-kötü gibi ahlaki ve duygusal hayata bir düzen verir (Gellner, 1970:115). Her simge, her sembol, her kelime siyasal ve toplumsal alanda bir düşünsel ve değersel çağrışımlar yaparak toplumda ortak bir kültür ve bilinç yaratır. Bu kültür ve bilinç ideolojik bütünlük içerisinde toplumda birlik, beraberlik ve uyum sağlar. Simgeler nesilden nesile aynı toplumsal davranışlarda bulunmayı öğretirler. Simgeler, dünyanın algılanmasında kullanılan sistem gözlükleridirler. Öğrenme süreci bir yerde simgeye bağlanır, simgeler birden çok kimsenin paylaştığı bir toplum haritası oluşturur, simgeler toplumsal bazı çağrışımların taşıyıcısıdır, simgeler bu açıdan ‘yükü’ (Mardin, 1976:63) olarak işlevlerini gerçekleştirirler.

Simgelerin bu merkezi önemi, simgelerin toplum içinde gördüğü çeşitli işlevlerle ilgilidir. Bu işlevler; dünyamızın içindeki nesnelere sınıflandırma, yaşadığımız toplulukta önemli tutulan değerlerin neler olduğunu hatırlatma ve onlara uymaya zorlama, bu değerleri içermeye, bazı hislerimizi boşaltma ve açığa dökme, son olarak da bilişsel bir evren kurmadır (Mardin, 1976:63). Bunlar total iktidarın verili alanı içerisinde işlev görmesinden dolayı “noksansız bir ahlak kodu” (Hayek, 1999:80) aracılığıyla toplumun birbirine benzeşmesini ve siyasal iktidara karşı ortak anlamlar yüklenmesini sağlar.

Totaliter yapı mitler üzerine kurulur. Mitler total ideolojik evrenin canlanmasını sağlayan imaj sistemidir. Mitolojiler insanlara bir başlangıç ve süreç konusunda ‘ilk ilke’ sunarak, hem toplumu hem de devleti tek bir şeye birleştirmenin araçlarıdır” (Cassirer, 1984:66). Mitolojilerin masal ve destanlar ile yapılan çeşitli törenlerle doğuştan itibaren insanlara gerçeği maskeleyen ve geçmiş ve geleceğe yönelik ortak bir duygu ve düşünce birliği oluşturmak konusunda çok etkili araçlar olduğu söylenebilir. Ritüel mitosları aracılığıyla, toplumda bir güç ve bir erk yaratılarak ortak bir geçmiş ve gelecek duygusu topluma yayılır. Orijin mitosları aracılığıyla, topluma bir ‘ilk sebep ve ilk ilke’ misyonu sağlanır. Kült mitosları aracılığıyla, toplumsal kurtuluş, yeniden doğuş, hakim bir güç olunması gerektiğine yönelik inanç gerçekleştirilir. Prestij mitosları aracılığıyla, toplumun saygı duyacağı kahramanlık destanları üretilerek ortak bir duygu ve misyon yaratılır. Eskatologya mitosları aracılığı ile toplum, gerek kötü günler, gerek düşman istilaları ile bir sonun geleceğine inandırılır (Hooke, 1995:10-18). Böylece mitolojiler, toplumsal uyum ve düzenin korunması ve güçlendirilmesi için güçlü bir araç olarak kullanılmaktadır. Mitolojiler aracılığıyla, bir üst kutsanmışlık alanı yaratılarak var olan duruma yönelik kabuller güçlendirilmekte, bir talih, bir kader inancı ile tüm toplumun zihinsel olarak birbirini tamamlaması ve bütünleşmesi, ortak bir bağlılık dünyasının yaratılması (Campbell, 1995:455-462) gerçekleştirilmektedir. Mitolojiler ile zaman ve mekan olguları istenilen zaman ve mekana dönüştürülerek yeni bir dünya kurulması sağlanmaktadır. Mitolojiler, bir mantığa veya sürekliliğe sahip olmamalarına rağmen tüm mantıki konular onun içinde onun aracılığıyla yeniden oluşturulmakta, tüm mantık dışı olgular onun içinde bir mantıki gerekçelendirmeye dönüştürülmektedir. Onda, geçmiş ve gelecek bugüne dönüştürülür. Mekan, her yere uyarlanabilir. Kısaca mitolojiler aracılığıyla her şeyin her şey olması mümkündür. Mitler her şeyin mümkün olduğu bir dünyayı anlatmaktadır (Levi-Strauss, 1993:335).

Totaliter sistem mitlerin aktarma, koruma, değiştirme işlevlerini kullanarak topluma yeni bir şekil ve anlam dünyası verme ve toplumsal düzenin aynı biçimde sürdürülmesi için dünya görüşünün korunmasını sağlarlar (Mardin, 1976:102-108). Bireyler, ideolojik dünya içerisinde bu simgeleri, sembolleri, mitleri ve onlara ait kültürün dilini toplumda hazır olarak bulurlar ve toplumla uyumlaşmak için onların belirlediği kurallara ve ritüellere tabi olurlar. İdeoloji, mit, simge, sembol ve bunların topluma yönelmiş dilleri daima totaliter iktidarın meşruiyet yasasına/amaçsallığına tabi olarak işlev görürler, yani bunlar totaliter iktidarın kendi yasasına toplumsal kabul sağlamak için kullandığı araçlardır. Bu, bölünmüş ve parçalanmış toplumsal unsurları temel ilkelere göre ve onların

doğrultusunda birleştirme araçsalıdır. Bu birleştirmenin en tepesindeki mit/sembol/simgе olan lider, kahramanlığı ve karizmasıyla tüm sistemi kuşatır.

Lider: 'Autos'/Devlet Benim! veya Total İktidarın Ete Kemiğe Bürünmesi

Totalitarizm, iktidarın alanını genişlettikçe iktidar temsiliyetini daraltır. Bu yüzden totalitarizmi kendisiyle özdeşleşmiş bir lider veya liderlik kültürü temsil eder. Liderlik, total iktidara psikolojik bir boyut katar. Totalitarizmin vazgeçilmez amacı olan toplumsal birlik ve bütünlüğün en iyi temsil edildiği alan liderlik alanıdır. Liderlik, toplumun bir insanla içselleşmesi ve ideolojinin, dinin veya geleneksel iktidarın bir kişide tecessüm etmesi, tarihsel ve ideolojik misyonun bir kişiyle örtüşmesi, korkunun ve ödüllendirmenin bir kişinin eliyle tüm topluma dağıtılmasıdır. Liderlik; karizmayla, kutsallıkla, tarihsel misyonla, mitoloji veya gelenekle, dinsel veya ideolojik argümanlarla bir kişisel kültürün yaratılması, bir insanın diğer insanlar üzerinde kutsal bir güç oluşturması, tanrılaşmasıdır. Yaratılan kişilik kültürü ile toplumun bir kişiyle/kişilikle örtüşmesi yani kişiye tapınmadır (Linz, 1984:32). Liderlik; topluma eşsiz, tek ve kimlikli bir kişi sunar ve ideolojik söylem bunu erişilmez bir kutsallık olarak ifade eder. Lider, toplumun birlik ve beraberliğinin, toplumsal dayanışmanın temsilcisi-özü- olarak kabul edilir. Bu birlik ve beraberlik, her grup ve toplumda bireyleri uygun bir şekilde kuşatarak/kapsayarak kontrol altında tutularak yapılır (Ardigo, 1987:34). Liderlik, totalitarizmin siyasal ve toplumsal bütün kriterlerini görünür kılan yüzüdür.

Liderlik ile total iktidar ete kemiğe bürünür. İktidar, bu araçla tüm gizemini ve gücünü bir kişide toplar. Temsil edilen şey ise, devletin ve toplumun birliği ve bütünlüğüdür. Çoğu zaman bu kişi, devlet ya da devlet aklının tek kullanıcısı olur. Lider etkisini ve büyümesini kullanarak kabul edilmez gibi görünen tercihleri ve çözümleri meşrulaştırır ve geçerliliğini kendi şahsında garanti eder. Fakat bu durum çoğu zaman meşruiyet eksikliğinin liderliğin büyüyle gizlenmesi anlamına gelir. O, farklı çatışmaların, çelişkilerin arabulucusu bir mit olarak topluma sunulur (Cipriani, 1987:1). Bu kişi şahsında, tüm toplum ortak bir ideale, ortak bir geleceğe kilitlenir. "Bu güç liderleri besledikleri meşruiyetten bağımsız ve özgür kılar" (Ardigo, 1987:33). Lider artık iktidarın temel yasasının kendisi olduğunu iddia eder. Birlik ve bütünlüğün temelini kendisinin de içinde olduğu meşruiyet değil bizzat kendisi olduğunu ilan eder. Bu durum, siyasal iktidar, meşruiyet ve liderliğin örtüşmesi durumudur. Weber, bu duruma 'sezarizm' demektedir. "O, artık bir geleneğe, bir kurala veya herhangi bir kısıtlamaya aldırılmayan özgür biri olarak halkın efendisidir" (Weber, 1993:197).

Lider, verdiği kararlarda ve yaptığı işlerde tek otoritedir. O, iktidarı kendine göre kullanan bir autos'tur ve kimseye karşı sorumlu değildir (Friedrich-Brzezinski, 1964:7). O, "L'etat c'est moi!" (Devlet Benim!) diyen bir iradedir ve onun yasası siyasal iktidarın meşruiyetidir. Kahramanlık ve karizma ise bu otoritenin iktidarına yönelik cazibe ve büyüdür. Bu cazibe ve büyü sayesinde lider ve toplum birbiriyle bütünleşir. Toplumun benliğiyle liderin benliği birleşir. Bu kolektif benlik birlikteliği bir ulus, bir sınıf, bir din, bir ideoloji ile örtüşür. Her şey gibi bireysel hak ve özgürlükler de bu örtüşmenin içinde yok edilerek lidere itaat ödevine indirgenir.

Hegel, liderlere, idenin gerçekleşmesi için halkın iradesini kendi iradesine bağlayan kişiler misyonunu yükler. Hegel’de lider tarihin, tinin ve idenin tek bir kişide özdeşleşmesidir. Tüm bunların bir bütün olarak bir tek kişide buluşmasıdır. Ona göre; “dünyanın istencini oluşturan töz, büyük insanların erekerindedir. Bu içerik onların asıl gücüdür. Onlar, Tinin insanlaşmış iradeleri, tarihin yapıcıları, ve idenin bir organıdır. Onlar, tarihsel iradenin üzerlerine yüklediği misyonun hizmetkarıdır. Toplum da bu seçilmiş hizmetkarların hizmetçisidir. Kendinde ve kendisi için var olan tinin ereğine uygun ereğe sahip kişiler oldukları için, saltık olarak haklıdır. Her şeyin iyisini onlar bilirler” (Hegel, 1991:100-102).

Totalitarizmin bu söylemi “inanmak, boyun eğmek ve itaat etmek üzere kodlanmış robot insanların yaratılması” (Michel, 1990:12) ve “güden ve güdülen ayrımı içinde mitsel bir şekilde toplumun benliğini kendinde toplayan diktatörün iktidarı kendi kendine kullanmasıdır” (Fiedrich-Brzezinski, 1964:29). Liderin aşkınlığı ve yüceliği altında toplum küçültülür. Toplumun varlık ve devam şartıyeti, ona olan bağlılığa, kurucusu, koruyucusu, düzenleyicisi, yol göstericisi olduğu siyasal iktidara itaate indirgenir. Toplumsal ve siyasal düşün ve eylemliliğin meşruiyet sınırı onun ilkelerine uygun olup olmamaya endekslenir. Bu yüzden kaynaklığını liderin düşün ve eylemlerinden almayan ‘öteki’ düşün ve eylemler liderliğin kutsallığına ihanet olarak toplumun dışına itilir. Böylece lidere tapınma, siyasal iktidarca beslenen ve siyasal iktidarı besleyen bir totalitarizm aracına dönüştürülür. Bu, liderin tiranlığa toplumun köleliğe sürüklendiği kölelik yoludur. Kölelik yolu kölelerini ‘beşikten mezara kadar’ tek bir öğretinin gölgesi altında eğittiği insanlardan devşirir.

Eğitim: ‘Öğreti’nin Total Kuşatması

Eğitim, totalitarizmin varlığını, gücünü ve resmi ideolojisini topluma kabul ettirebilmek için kullandığı en önemli kurumların başında gelir. Total iktidar, toplumsal düzenlemeyi belirlediği ideolojik amaçlar ve ilkeler çerçevesinde yeniden kurmak için eğitimi kullanmaktadır. Eğitim totalitarizmin en yoğun ve yaygın yaşandığı alandır.

Totaliter devlet, elinde bulundurduğu tüm imkanlarla topluma, kendi ideolojik ilkelerini öğreten, toplumu bu ilkelere göre terbiye eden bir iktidarı temsil etmektedir. Totaliter devlet eğitim aracılığıyla, tüm halkın düşünce ve değer yargılarının bir ‘eritme potası’ içinde kaynaştırılıp bütünleştirilmesini gerçekleştirme amacına yönelmiştir (Black, 1989:114). Bu yüzden totaliter devlet, eğitimin tüm aşamalarında kendi ideolojik ilkelerini dayatır. İnsanlara, belirlenen bu ideolojik sınırlar içinde yaşamalarını öğretir. İnsanların, toplumsal kabul ve siyasal statü kazanmasının yolu bu yapacakları ve yapamayacakları şeyleri öğrenmekten geçer. Eğitim süreci, insanın imal edilme sürecini ve fabrikasyonunu ifade eder. Bu yönüyle eğitim kurumları, insanları programlama merkezleridir (Illich, 1988:65-67). Bu merkezlerde bireyler adlandırılır, kimlik kazandırılır ve devletin egemenlik alanına hapsedilir.

Totaliter devlet, insanların statükoya uymalarını sağlamak için ideolojik hegemonya, siyasal sisteminin gerçeklerini insanlara öğretmek için öğretici, insanların bu anlamlara boyun eğmesine sağlamak için öğretim yerleri, öğreticiliğin bir düzene bağlanması ve sürekliliğinin sağlanması için zorunlu öğretim, öğretinin mevcut dünya görüşünün dışında anlamlandırılması ve

yorumlanmaması için disipline ihtiyaç duyar. Total eğitim, bu fonksiyonların bir bütün halinde gerçekleşmesi için üretilmiş bir düzeneğe dönüştürülerek bireylerin totaliter rejimin belirlemiş olduğu alanlar ve amaçlar içerisinde üretilmesini temsil etmektedir.

Totaliter devlet, eğitim kurumları aracılığıyla tüm toplumu kendi ideolojik ilkeleri doğrultusunda kodlamakta, eğitmekte ve kendi ideolojik formlarından kaynaklanan sembolleri, simgeleri ve dili topluma yaymaktadır. Eğitim, toplumsal kabulün, statülerin, kişilik gelişiminin ve birey olmanın bir yolu olarak totaliter iktidar tarafından toplumsal alana dayatılan zorunlulukların başında gelmektedir. Eğitim kurumları propaganda yapar gibi doktrin aşarlar. İdeoloji gibi eğitim de ‘gerçeği’ tanımlamayı kendi üzerine alan rejimin elinde bir araçtır.

Total eğitim, “terbiye olmakla, emir altına girmekle, itaat etmekle ve dahası hizmetkarlıkla başlar” (Nietzsche, 1991:89) Rousseau’nun ifade ettiği gibi, eğitim kurumları, en iyi toplumsal kurumlardır, insanı tabiattan ayırmasını, ona izafi bir varlık vermek için mutlak varlığını kaldırmasını ve ‘ben’ini müşterek vahdet içerisinde nakletmesini öğreten kurumlardır. Böylece, her parça, artık kendisinin bir olduğuna değil, fakat birliğin bir kısmı olduğuna ve ancak bütünde bir organ olabileceğine inanır (Rousseau, 1966:10) ve bu inanç sayesinde birey-toplum-devlet birliği ve bütünlüğü süreklilik kazanmış olur.

Total eğitim, toplumsal ve siyasal mobilizasyonun aracı olarak ortak bir iletişim sistemi geliştirir. Eğitim alanlarında öncelikle bireyler devletin çıkarları ve kendi ihtiyaçları arasında sosyal gerçeklik içinde yeniden tanımlanır. İkinci aşama yeniden yapılandırma; siyasal sistemin işler hale getirilmesi ile bireylerin bu işleyişe uyumlulaştırılması, kurumsallaştırılmış düzen içerisinde yeni kimlik ve ilişki ağı yaratılır. Üçüncü aşama ise taşımadır. Bu aşamada siyasal sistemin korunması ve devam ettirilmesi amacıyla ritüeller, mitler, idoller ve kahramanlardan oluşan bir sembolik evren oluşturulur. Bu süreç sonucunda toplumsal birlik, bütünlük ve uyumu sağlamak ve geliştirmek için ortak bir dil yaratılır, rejimin kavramları ve gerçekliğine uygun bir yapılanma içinde bireylerin sisteme katılımı ve uyumu sağlanır ve sembolik bir iletişim düzeni oluşturulur. Bu düzeni kuracak ve devam ettirecek güç ise yine toplumsal alandan kazanılacaktır. Bu yönüyle çocuklar ve gençler, hem ideolojinin kurucu gücü ve enerjisini, hem de üzerlerine kurulacak total iktidarın devamının teminatı olarak eğitilirler. Totalitarizm gençliğin yaratıcı gücü ve enerjisini, totaliter inşa programına yardım için daha sonra da bu programı yürütmek için kullanmayı ister. Gençliğe doktrin aşımakla ilgilenir. Gençliğe doktrin aşımaya verilen bu önem, bireyi “özgürlüğüne kavuşturulması” için toplumdaki rolünün ve durumunun bilincine vardırılması amacına yöneliktir. Bu “bilincine” vardırma süreci, mümkün olan en erken çağda başlar (Fiedrich-Brzezinski, 1964:41). Bu, aslında toplumun bir bütün olarak siyasal iktidarın propaganda süreci içerisinde hapsedilmesidir. ‘Beşikten mezara kadar’ bu sürecin her aşamasında toplum bilinçlendirilir, kendi bilincine vardırılır ki bu bilinç totaliter iktidara mutlak itaat etme görevidir. Yani bu sürecin özü, tüm gerçeği tanımlama, belirleme ve düzenleme yetkisinin öğreticiye ait olduğu düşüncesidir. Böylece, totaliter iktidar ideolojisinin ruhu beşikten mezara kadar toplumun

düşün ve eylem dünyasının üstünde; siyasal iktidarın disiplinli, hiyerarşik, buyurgan öğretisinin emrinde olmaktadır. Bu süreç sonunda bireylerin siyasal iktidar ve onun ideolojisinden bağımsız düşünebilme, karar verme ve hareket etme imkanı ve gücü ellerinden alınmış olmaktadır.

Weber, eğitim ve disiplini askeri yapılanmanın modernleştirilmiş bir uzantısı olarak ele alırken eğitimin ve eğitim ile sağlanan disiplinin amacını; siyasal iktidarın eylemlerine rasyonellik kazandırmak, çok sayıda insanın aynı şartlar ve ilkeler altında itaatini sağlamak, yönetenlerin yönetilenlere karşı üstünlüklerini korumak ve devam ettirmek, kurallara ve statükoya boyun eğmek, kahramana tapınmak, yöneticilere körü körüne itaat etmek, tekdüzeleştirilmiş alışkanlıklar yaratmak, kitleleri birlik ve bütünlük içinde psikolojik olarak koşullandırmak, ortak bir amaç, ortak bir 'dava' ve planlanmış bir hayata bağlamak, toplumsal bir ahlak, görev ve sorumluluk geliştirmek, mekanikleştirilmiş bir örgütlenme içerisinde sürüklenip gitmeye mahkum etmek, toplum içerisinde uyumlulaştırılan insanların bütünlüğünü sağlamak şeklinde sıralamaktadır (Weber, 1993:221-223).

Eğitim sürecinde, totaliter kültürün tüm öğeleri küçük yaşlardan itibaren insanların dünyasına aktarılır. Bu bir nüfuz etme olayıdır. Siyasal iktidar, ideolojisiyle, sembolleri ile, kahramanları, mitolojileri ile, tabuları, ritüelleri, sloganları ve korkuları ile yoğun bir propaganda ile insanların dünyasına egemen olur. Eğitim sayesinde toplumsal itaat, bir bütün halinde ortak ilke ve değerler etrafında siyasal iktidarla birlik ve beraberliğe kavuşturularak meşrulaştırılır. Bu meşrulaştırma sürecinde bireylere verilen eğitim ile neyin iyi neyin kötü, hangi davranışın meşru hangisinin meşru olmadığı öğretilerek bireyin toplumsallaşması sağlanır. Böylece bireyler hem toplumsal hem de siyasal olarak hangi yargısal ölçütlere göre yargılanacaklarını öğrenirler.

Platon, Devlet'inde çocuk yaşta devşirilen insanların sıkı bir yasaklamalar dünyası içerisinde eğitilerek "devletine karşı sadık, akıllı, uslu ve koruyucu vatandaşların" (Platon, 1995:107) yaratılmasını öngörür. Eğitim, siyasal iktidarın kuruculuk aşamasından amaçların gerçekleştirilmesi için yapılan toplumsal düzenlemelerin son aşamalarına kadar toplumsal disiplini sağlayarak siyasal iktidarın kayıtsız şartsız kabulünü sağlamaya yönelir. Hegel'de eğitim insanla devlet özdeşleşmesine kadar giden bir süreci ifade eder. Ona göre "insan, yalnızca devlette ussal varlığa kavuşur. Eğitimin amacı, bireyi öznellikten kurtarıp ona devlet içinde nesnellik kazandırmaktır. İnsan bütün insanlığını devlete borçludur; özü yalnızca oradadır. İnsan sahip olduğu bütün değere, tüm tinsel gerçekliğe devlet sayesinde sahiptir. Onun tinsel gerçekliği ancak böyle biçimlenir ve devletin tüzel yaşamında yerini alır. Çünkü tek doğru, genel ve öznel istencin birliğidir. Bu da devlette ortaya çıkar. Devlet erektir, ötekiler de aletleridir. O, insanları birbirine bağlayan kutsallıktır. Tüm özel mutlulukların, isteklerin kendisine bağlı olduğu tek ve aynı yaşamdır. O, büyük bir varlık, büyük bir erek, büyük bir içeriktir (Hegel, 1991:113-114). Hegel'in bu ideolojik tarih yazımı Mannheim'in "bir mitoloji kurgusu oluşturarak insanların dünyasında mitsel bir anlamlar ve yasalar kurgusu düzenlemek olarak adlandırdığı siyasal mit" (Mannheim, 1950:12) tanımlamasına en uygun düşen örnektir.

Bilim: Totaliter 'Gerçekler'

Totalitarizmin gücü, bilgi ve bilim tekelinin siyasal iktidar tarafından üretilip kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bilgi ve bilim üretme tekelinin siyasal iktidarın kontrolünde olması, toplumu bu güce bağlı ve bağımlı kılmaktadır. Gerçeklik, mutlak doğruluk, bilimsellik, rasyonellik dolayısıyla çağdaş dünyaya uygunluk iddialarıyla oluşturulan bilgi merkeziliği toplumu düzenlemenin araçsallığına dönüştürülür (Fiedrich-Brzezinski, 1964:125). Toplumsal itaatin siyasal iktidara bağlı ve bağımlı olma derecesi, ona muhtaç olma derecesi ne kadar artarsa siyasal iktidarın meşruluğu da o kadar artacaktır. Bilgi işte bu bağımlılığın en güçlü alanlarından biri olarak siyasal iktidarın meşruiyetine hizmet eden araçların başında gelmektedir.

Totalitarizmde bilgi bir iktidar aracıdır. İktidarı beslemek ve güçlendirmek için işler. Bu nedenle her iktidar arayışıyla birlikte bilginin araçsallığı da artar. Bilgiye duyulan ihtiyaç iktidara duyulan güç tutkusunun artma derecesine bağlıdır. Totaliter iktidar bilginin efendisi, egemeni olmak ister ve onu hizmetinde tutmak için gerçek bilginin belirli bir miktarını devamlı kendi kontrolünde tutar. Totaliter devlet toplumsal denetimden kurtulmak için elinde bulundurduğu bilgiye “devlet sırrı” kutsallığını katar. Böylece bilgi “bir moral güç değil bir iktidar gücüne dönüşür” (Nietzsche, 1967:266). Bilgi bir hiyerarşidir ve bu hiyerarşinin en tepesinde devlet bulunur. Totalitarizmde bilgi, insanı tanımanın, onu düzenlemenin, dönüştürmenin ve manipüle etmenin bir aracıdır. Bu yüzden tüm bilgi aktarım ve uygulayım süreçleri iktidar hiyerarşisiyle belirlenir ve ona göre şekillenir. Bilginin egemenliği, doğal olarak iktidarın egemenliği demektir. “Hiçbir bilgi kendi içinde bir iktidar formu, bir iktidar fonksiyonu ve diğer iktidar formlarına bağlı bulunan bir iletişim, kayıt, insanları toplayıp kontrol etme ve kendi sistemini yayma düzeni olmaksızın şekillenemez, varlığını devam ettiremez. Hiçbir iktidar da bilginin üretimi, düzenlenmesi, dağıtımı ve alıkonması olmaksızın uygulanamaz, gerçekleşemez” (Foucault, 1980:131). Hayek’in ifade ettiği gibi bu durum “bütünün üniter zihniyeti”nin herşeyi yönlendirmek istekliliğinin ürünüdür. O’na göre totaliter sistemde “olgular ve teoriler değerler hakkındaki görüşlerden daha az olmamak üzere resmi doktrinin nesnesi olmalıdır. Bilgiyi yayma aygıtının tamamı, okullar, basın organları, radyo ve sinema, doğru veya yanlış olsa da mutlaka otoritenin aldığı kararların doğruluğuna olan inancı kuvvetlendirmeye yöneltilmeli, herhangi bir şüphe veya tereddüde yol açacak bilgi ise gizlenmelidir. Halkın sisteme sadakati üzerindeki muhtemel etkisi, bir bilginin yayınlanıp yayınlanmayacağına karar verirken kullanılacak tek kriter olmalıdır. Totaliter bir ülkede her alanda yaşanan hayat, savaş hali yaşayan bir ülkeninkinden farksızdır.....Sonuçta haberlerin (bilginin) sistematik olarak kontrol edilmediği veya aynı kalıba dökülmeden yayınlandığı hiçbir alan kalmamalıdır” (Hayek, 1999:209-210).

Totaliter eğitim ve öğretim süresince “bilgi ve ‘gerçek’ onu üreten ve yayan kurumlarda merkezi bir güce dönüştürülür. Bu ‘gerçek’ siyasal iktidar tarafından devamlı olarak tek gerçek olarak sunulur. Eğitim kurumlarının yaygınlığı sayesinde resmi ideolojinin ‘gerçekleri’ en ücra alanlara bile yayılma imkanı bulur. Bilgi de siyasal iktidarın ideolojisini meşrulaştırma işlevini üstlenir. Hayek’in düşünce üzerindeki totaliter kontrol dediği bu durum öncelikle

“gerçek”in anlamını değiştirmekle başlar. O’na göre akli gelişimi kontrol etmek için planlamaya çalışma uğraşı “gerçek”in yerine totaliter gerçeklerin almasıyla süreklilik kazanır. Tarih, hukuk, ekonomi gibi disiplinler dahi resmi ideolojinin doğrulanmasını tek amaç edinerek totaliter iktidara hizmet eder. “Totaliter ülkelerde bu disiplinler, halkın zihnini yönlendirmek için yöneticilerin kullandıkları resmi mitleri üreten verimli fabrikalar haline dönüşmüştür. Bu alanlarda politik amaç taşımayan gerçeklerin araştırılmasına izin verilmez. Hangi doktrinlerin öğretilceğine veya yayınlanacağına otoriteler karar verirler.... (Totaliter ülkelerde) Gerçek bir inanç ifadesi olmaktan çıkarılmış, ancak otorite tarafından vazedilen organize edilmiş bir güç biriminin menfaatine olduğuna inanılan ve onun isteklerine göre değiştirilebilen bir kavram haline dönüştürülmüştür” (Hayek, 1999:212).

Totaliter sistemde devletin resmi ideolojisi, eğitici ve öğretici kimliğiyle tüm topluma yayılır. Bilimin siyasal iktidar ile yaptığı bu ittifak sonucu siyasal iktidar bilgiye bir mutlaklık kazandırır. Bu mutlaklık aynı zamanda bilginin kutsallaştırılması anlamına gelir. Siyasal iktidarın bilgiyi kontrolü ile oluşan ideoloji de bu bağlamda kutsallığı ve mutlaklığından dolayı eleştirilemezliğe yükseltilir. Bu karşılıklı kutsamalar ile toplumsal itaat alanı zihinsel olarak da kontrol altına alınmış olur. Bilim, siyasal iktidarın kontrolünde tüm eski kutsallıklardan boşaltılan alanları doldurarak iktidarın en önemli aracı haline dönüşür. Bu durum bilimin dinselleştirilmesidir. Bu dinselleştirme, modernizmin ürettiği seküler bir mitoloji olarak siyasal iktidarın meşrulaştırılmasının bir aracıdır. Bu aracın mutlaklığı, kutsallığı ve ‘gerçekliği’ nedeniyle insanın ve toplumun düzenlenmesinde Jakobenzim meşruiyet bulur. Çünkü bu durum mutlaklığın, kutsallığın ve ‘gerçekliğin’ sahibi olan iktidara bunlardan yoksun olan, karanlıkta olan toplumun aydınlatılması misyonunun meşruiyet ölçütüdür. Aydınlatıcı iktidar, bilgi ve resmi ideoloji birleşerek jakoben toplumsal düzenleme gerçekleştirilir.

Bürokrasi, Teknokrasi: Toplumun Programlanması ve Denetlenmesi

Bürokrasi, totalitarizmin kurumsallaştığı bir siyasal iktidar alanıdır. Bürokrasi, modern devletle birlikte siyasal iktidarın toplumsal itaat alanını belirlediği, düzenlediği ve kontrol ettiği bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Bürokrasi ile geleneksel veya kişisel olan iktidarın meşruiyet nosyonu, normatif ve kurumsal bir niteliğe evrimleşmiştir. Weber’e göre bu araç, ‘toplu eylemi’ rasyonel düzenlilik kazanmış ‘toplumsal eyleme’ dönüştürmenin başlıca aracıdır. Bu nedenle, güç ilişkilerini ‘toplumsallaştırmaya’ yarayan bir araç olarak bürokrasi, bu aygıtı denetleyenler için birinci derecede önemli bir iktidar aracı olagelmıştır (Weber, 1993:207). Bu araç sayesinde siyasal iktidarın sahiplerinin efendilik ayrıcalıkları devam ederken toplumun siyasal iktidara bağlılığı ve bağımlılığı azami dereceye yükseltilmektedir. Çünkü, “iktidarın bürokratizasyonunun tamamlandığı yerlerde neredeyse hiç sarsılmayacak bir iktidar ilişkisi kurulmuş demektir” (Weber, 1993:207). Bu yüzden bürokrasinin özü, siyasal iktidara mutlak sadakattir (Fiedrich-Brzezinski, 1964:173). Bürokrasi, siyasal iktidarın kararlarını sorgusuz yerine getirme memurudur. Ancak böyle bir teşkilatlanma ile, günlük hayatın bütün boyutları sevk ve idare edilebilir (Weber, 1947:335).

Totalitarizmin toplumu denetlemek için elinde tuttuğu en önemli teknik iktidar aracı olan bürokrasi; rasyonelite, uzmanlaşma ve bilgi tekelinin kurumsal olarak işletildiği bir alandır. Bürokrasi totaliter iktidara toplumsal rıza kazandırarak meşrulaştıran kurumsal bir araçtır. Onu bu denli güçlü kılan şey ise yine Weber'in ifadesiyle "bilgi tekelini elinde tutması, dışa karşı kapalılık, bir iktidar aracı olarak kullanılan 'resmi sır' kontrolü ve tüm toplumu merkezi bir şekilde denetleme gücüdür" (Weber, 1993:210). Bu güç ile tüm toplum kontrol altına alınarak total bir egemenlik dünyası kurulur.

Bürokratik total iktidar toplumun kontrol edilmesi ve düzenlenmesi için teknokrazi ile eşgüdüm içinde hareket eder. Teknokrazi, siyasal iktidarın tüm toplumsal ihtiyaçları belirlediği, düzenlediği ve kendisinin çözüm üretmek toplumu kendisine bağımlı kıldığı bir araçtır. Teknokrazi, teknik işlerin düzenlenmesi ve bu yönde toplumun organize edilmesi anlamında yine modern bir buluştur. Totalitarizme sağladığı destek ise, onun aracılığı ile toplumun daha kolay kontrol altına alınabilme yeteneğinden kaynaklanmaktadır. Teknokrazi aynı bürokraside olduğu gibi bir uzmanlık ve profesyonellik hiyerarşisidir. Toplumsal ihtiyaçların belirlenmesinde ve çözümünde hiyerarşik olarak örgütlenmiş sosyal, siyasal ve ekonomik katmanlardan oluşur. Bu katmanlar meşruiyetlerini total iktidarın ideolojik ilkelerine olan bağlılıktan ve toplumu buna göre düzenleme yetkisinden alırlar.

Teknokrazi, siyasal iktidar tarafından, toplumun ihtiyaçlarını belirleme ve bu ihtiyaçları giderme aracı olarak kullanılmaktadır. Illich'e göre, profesyonellerin her şeye muktedir olduğuna inanılan teknokrazi, faşizmin yeni bir versiyonudur. Bu sistemde insanların neye, niçin ihtiyaç duyduklarının belirlenmesinden tutun da, neyin öğrenileceği, neyin giyileceği, neyin yenileceği, hangi işin nasıl yapılacağı, hangi şeyin dinleneceğine kadar geniş bir düzenleme durumudur. Bu durum toplumun siyasal iktidar tarafından tek tipteştirilerek kontrol edilmesidir. Bu durum, topluma düzen vermenin özel bir tezahüründen başka bir şey değildir. Bilgi tekelinin, insanların düşüncelerine ve eylemlerine meşruiyet kazandırmanın, insanlara imtiyaz kazandırmanın, insanları kimliklendirmenin, yargılama ve cezalandırmanın yapıldığı ve halkın elinde bulunan siyasal iktidar araçlarının, yasamanın, yürütmenin gasp edilerek halk üzerinde hükümranlıkta bulunmanın oligarşik bir yapılanmasıdır. Bu iktidar, halkı aldatarak, gerçek amaçlarını gizleyerek, toplumu etkileyecek mitler yaratarak ve hepsinden önemlisi kendilerini kutsal bir otorite ile donatarak, her şeyi kitabına uydurarak oluşmuş bir hiyerarşi içinde halkın toplumsal, siyasal ve ekonomik mühendislik ile köleleştirildiği bir düzendir (Illich, 1994:17-23). Bu düzen, tamamen total alan içinde teknolojinin sağlamış olduğu ayrıcalıklı teknik araçlarla çok daha etkin bir şekilde kurulmaktadır. Teknokrazi, bu yönüyle teknolojinin üretmiş olduğu araçları rasyonellik ile düzenleyerek totalitarizmin ve onun meşruiyet ilkesi olan toplumu topyekün kontrol altında tutmanın bir aracına dönüşmektedir.

Teknoloji olmadan totalitarizm ve onun ilkelerinin hayatiyet şansı çok azdır. Bu yüzden, teknoloji gibi onun siyasal iktidar amacına uygun düzenlenmesi olan teknokrazi de modern bir olgu olarak total egemenlik iddialı siyasal iktidarların en önemli aracıdır. Friedrich ve Brzezinski'nin totalitarizm

incelemelerindeki tüm değerlendirmelerin teknoloji ile örtüştürülmesi tesadüf değildir. Onlara göre totalitarizmin temelini oluşturan; insan varlığının bütün hayati taraflarını kapsayan ve toplumda yaşayan herkesin bağlı olduğu resmi bir doktrin meydana getiren resmi bir ideoloji; bir lider tarafından yönetilen, ideolojiyle örtüşmüş, onun yayılması için her yola başvuran, hiyerarşik ve oligarşik olarak düzenlenmiş bürokratik yapının topluma egemen olduğu bir siyasal iktidar; bu düzene düşman olarak tanımlananlara karşı yıldırıcı bir polis denetimi ve tüm toplumu gözetleyen ve sindiren gizli istihbarat teşkilatları; basın, radyo, televizyon, sinema gibi kitle iletişim araçlarını kullanarak siyasal iktidarın elinde toplanmış toplumu tam bir denetim ve programlama tekeli; teknoloji ile güçlendirilmiş silahlı kuvvetlerin tam bir denetim tekeli ve hem bürokrasi hem de teknokrasi ile rasyonelleştirilerek siyasal iktidarın çıkarları doğrultusunda merkezileştirilmiş bir ekonomi ve planlama özellikleri teknoloji ve teknokratik rasyonellik olmadan gerçekleşemez (Fiedrich-Brzezinski, 1964:13-14). Çünkü, toplumu düzenlemek ve denetim altında tutmak için gereken silahlar, iletişim araçları, izleme teknikleri, insanların davranışlarının gözetilmesi, ekonomik raporlama, hesaplama, vergi toplama, propaganda, eğitim gibi işlevler, teknolojik araçların teknokrasinin düzenlemesi altında olmadan siyasal iktidarın totaliter uygulamaları toplumu kontrol altında tutamaz (Fiedrich-Brzezinski, 1964:15-16).

Totalitarizm toplumun ideolojik kontrolünü teknik akıl yardımıyla sağlar. Teknik, insan üzerindeki yöntemli, bilimsel, hesaplanmış ve hesaplayan bir iktidardır. Total iktidar, teknoloji aracılığıyla siyasal ve toplumsal sistemi bir bütün olarak koruma ve genişletme yeteneği ve istekliliği ile toplumu programlama ve bu programa etkin bir uyumluluk sağlama işlevine dönüşür. Teknoloji total evrende bireyin özgürsüzlüğünün rasyonelleştirmesini de sağlamakta ve özerk olmanın, yaşamını kendi kendine belirlemenin 'teknik' olanaksızlığını da kanıtlamaktadır. Rasyonellik ile beraber kurulan rasyonel hiyerarşi de toplumsal hiyerarşiye dönüştürülmektedir. Tüm bunlar ile teknolojik rasyonellik, siyasal iktidarı korumakta, genişletmekte ve toplumu totaliter bir şekilde düzenlemeye yol açmaktadır (Habermas, 1993:36-37).

Bürokrasi ve teknokrasi, toplumu büyük bir makineye çevirerek yönetimin kolay işlenmesini ve işlerin belli bir hiyerarşiye bağlı olmasını sağlar. Toplumun her bir parçası bu makinenin bir organına dönüştürülerek organizmacı toplum yapısı korunmaya çalışılır. Topluma verilen özgürlükler alanı bu makinenin alanı ve organizmanın faydası sınırı ile çevrelenmiştir. Bürokrasi, bir teknik yapı olarak çok yüksek bir verimlilik düzeyine ulaşabilir ki bu anlamda insanlar üzerinde egemenlik kurup uygulamanın bilinen en ussal aracıdır. Kesinlik bakımından, süreklilik bakımından, hiyerarşinin katılığı bakımından, kapsam genişliği bakımından ve güvenilirliği bakımından öbür türlerin hepsinden üstündür. Bu özellikleriyle totaliter iktidar, bürokrasi aracılığıyla, bütün günlük yaşam kalıplarını kendi meşruiyet kalıplarına uymak üzere biçimlendirebilmektedir (Weber,1995:327).

Bürokrasi, sadece siyasal ve hukuki düzenlemeler yaparak sistemin sürekliliğini sağlamaz. Aynı zamanda bir inisiyatif alanı olarak yönetici sınıfın ekonomik gücünün gelişmesine katkıda bulunur. Bu yöndeki işlevi, iktidarın

inisiyatifinde mal ve hizmet, değer ve statü dağıtımının kontrol edilmesidir (Moore, 1988:168).

Bürokrasiyi toplumun dışında ve üstünde örgütlenmiş bir organizasyon olarak değerlendiren Thomson onu, “özel çıkarların genel çıkarlar içerisinde eritildiği bir alan olarak egemen sınıfın bir hizmet aracı” şeklinde eleştirir (Thomson, 1986:92). Bu hizmet aracı, mevcut rejimin korunmasını ve egemen sınıfın egemenlik statüsünün sürdürülmesini sağlar. Bürokratizasyon dediği bu işlevlerin, toplumu her düzeyde homojenleştirdiği, yönetici sınıfın statüsünün korunduğu, toplumu hiyerarşik bir yapı ile düzenlediği ve hiç kimsenin içinden çıkamayacağı, başka bir alana kaçamayacağı bir ağ olarak toplumu şekillendirdiğini belirtir (Thomson, 1986:92). Ona göre, sır, bilgi tekeli, kapalılık, bütünlüştürücülük, otorite, toplumsal düzenleme gibi işlevlere sahip olan bürokrasi askeri ve sivil olarak toplumu kontrol altında tutan siyasal sistemin bir baskı aygıtıdır (Thomson, 1986:93). Bu aygıt, bir sosyalizasyon işlevi görerek, statü ve rol, haklar ve görevler, kontrol ve düzenleme, işbölümü ve ekonomik dağıtım gibi görevleri üstlenir. Bu açıdan bakıldığında bürokrasi ekonomi ile iç içe olarak totalitarizmin en önemli düzenleyici aracını oluşturur.

Ekonomi: Güdümlü ve Organizmacı Korporatif Düzen

Totaliter iktidar kurduğu hiyerarşik düzeni ve kendisinin belirlemiş olduğu çıkar dağılımını da kullanarak ekonomik ve toplumsal alandaki müdahalelerini ve kontrol gücünü artırır. Elinde bulundurduğu denetim araçları olan bankalar, paralar, ekonomik kurumlar ile iktidar hiyerarşisi içinde siyasal güç paylaşımı kadar ekonomik güç paylaşımını da düzenler. Çünkü, bu paylaşım siyasal iktidarın belirlemiş olduğu hiyerarşik düzenin korunmasına ve sürdürülmesine olanak verdiği gibi sınıfsal ve bireysel parçalanmalara da izin vermemektedir. Bu durum iktidarı besleyen kaynakların beslenmesi durumudur.

Totaliter devletin topluma müdahale imkanının en yoğun ve en geniş alanını içermesinden dolayı ekonomi çok önemli bir iktidar aracıdır. Totalitarizm için ekonomi toplumun bir bütün olarak ortak çıkar ve ideolojik hedefler etrafında birleştirilmesidir. Ekonomi toplumun ekonomik gereksinimlerini siyasal iktidarın düzenlemelerine bağlayarak bütünsel bir ekonomik organizma yaratmak için kullanılır. Bu araçla birlikte devlet siyasal iktidarın en üst kurumu olarak toplumu ekonomik olarak planlar. Totalitarizmde her türlü iktidar olgusu gibi ekonomi de merkezden yönetilir ve denetlenir. Belirlenen amaçlara yine belirlenen araçlarla ulaşmak için tüm kaynakların “şuurlu bir şekilde idare”sine matuf tek bir plan dairesinde bütün iktisadi faaliyetlerin bir merkezden idaresini öngören totalitarizm plancısıdır (Hayek, 1999:48). “Merkezi yönetim ve denetimi yürütmek için bir plan olması gerekir. Ekonomi ile devlet hangi saiklerle, neyin, ne kadar imal edileceğine, az sayıda kaynakların nasıl ayrılacağına dair talimat verir. Bu açıdan 3-5 yıllık kalkınma planları ile tüm ekonomik sistem devletin kontrolü altında düzenlenir. Ashında bu planlama çabası ‘kölelik yolu’nu yaratacak” ve planlarla devletin toplumu düzenleme imkanı ve alanı daha da genişlemiş olacaktır (Fiedrich-Brzezinski, 1964:181).Totaliter planlamanın ideolojinin tayin ettiği amaçlara göre şekil almasından dolayı bu planlamanın kapsamı toptandır ve ideolojinin toplumu topyekün düzenlemesinin bir

parçasıdır ve bunun adı güdümlü ekonomidir (Fiedrich-Brzezinski, 1964:188-189).

Totaliter sistemlerde iki temel ekonomik ilke vardır. Birincisi “*gemeinnutz geht vor eigennutz* (kamu çıkarı bireysel çıkarın önünde ve üstündedir), ikincisi ise *gleichschaltung* (bütün örgütlerin koordinasyonu) dur (Fiedrich-Brzezinski, 1964:169). Bu iki ilke tamamen bireysel özgürlükleri ve toplumsal rızayı dışlayan bir anlayışın ürünüdür. Liberal gelenek çizgisinde bireysel çıkarların azamileştirilmesi için gereken bireysel çıkar güdüsü, bireysel mutluluğu arama hakkı, özel mülkiyete sahip olma ve özgürce kullanma hakkı ve serbest girişim ve ticaret hakkını anlatan “ekonomik özgürlük, kendi başına bir amaç ve siyasal özgürlüğe ulaşmada bir araç” (Friedman, 1988:24) iken totalitarizmde bireysel çıkarlar kamu çıkarı adı altında siyasal iktidarın iradesine terk edilmektedir. İkinci ilke ile oluşturulan korporatizm yapısı içerisinde serbest girişim değil iş birliği, kamu çıkarı, planlamacı otarşik yönetim benimsenir (Michel, 1990:11).

Totalitarizmin toplumu bir bütün olarak kuşatıp kendi siyasal iktidar ilkelerine göre örgütlemesinin adı olan korporatizmi Schmitter şöyle tanımlar: “sistemi oluşturan birimlerin, tek, zorunlu, yarışmacı olmayan, hiyerarşik düzenli, fonksiyonel bakımdan farklılaşmış az sayıda kategoriler halinde örgütlendirildiği; bunların devletçe tanındığı ve ondan ruhsat aldığı; lider seçiminde belli denetimlere uymaları karşılığında temsil yetkisi tekelinin verildiği bir menfaatlerin temsili sistemidir” (Linz, 1984:190). Bu yapı “organik devletçilik” veya “iktisadi diktatörlük” (Linz, 1984:191) olarak da tanımlanabilir. Linz’in totaliter ve otoriter olarak tanımladığı ve korporatif bir anlayışa göre örgütlenen bu sistemde “nihai iktidar, sistemi örgütlendiren, temsildeki payları dağıtan, menfaat çatışmalarında hakemlik eden ve bütün sorunları karara bağlayan bir yönetici grubun elinde toplanır. En büyük iktidar payına ise lider sahiptir” (Linz, 1984:194).

Totaliter devlet, ekonomi aracılığıyla siyasal iktidarın ideolojik düzenlemesinin toplumsal rıza alanında meşrulaştırılması için üretim, bölüşüm, kalkınma, güçlü devlet gibi iddialarla toplumu yönlendirmektedir. Böylece ekonomi, ideolojik ilkeler çerçevesinde belirlenen ilkelere tabi olarak toplumu siyasal iktidara bağımlı kılmanın aracına dönüşmektedir. Toplumun devlet eliyle kalkındırılmasını amaçlayan totaliter iktidar kalkınmayı/güçlü devleti meşruiyet sorunsalı olarak ideolojik bir misyon ilan etmesi ile toplumun maddi güvencesi konumunun tekeli de devlet olmaya başlar. Ulusal kalkınma söylemi altında merkezîyetçi, güçlü ve akılcı devlet öngörüsü çerçevesinde siyasal iktidarın toplumu düzenlemesine zemin hazırlanır. Kalkınma ve güçlü devlet söylemi siyasal iktidarın ekonomik temelini yaratır ve devletin toplumu düzenlemesine meşruiyet kazandırır. Totaliter gelenekte devlet tek kalkınma aracı olduğu için devletin toplumu ideolojik tanımlaması ve görevlendirmesi gerçekleştirilir. Toplumun kendisini tanımlayıp düzenleyeceği tek bir meşruiyet alanı olarak ekonomik güçle donatılmış devlet ideolojisi kalır. Devletin ekonomik meşruiyet kaynakları genişledikçe toplumu düzenleme iradesi ve gücü de genişler (İnsel, 1993:187-192). Totalitarizmin ekonomik kalkınmayı devletin tekeline vermesi otoriterizme yol açar. Otoriterizmin özü olan toplumsal yapının birlik ve

beraberlik içinde dönüştürülmesi için devlet ekonomik gelişmeyi toplumu denetim altında tutmanın ve kendisine itaati sağlamanın aracı olarak kullanır.

Totalitarizm, ekonomiyi ortak çıkar iddiasıyla düzenleyen, ekonomik ilişkileri buna göre örgütleyen ve bu sistemi kendi koruması altına alan bir yapıdır. Bu yapıda devletin elinde bulundurmuş olduğu siyasal iktidar doğal olarak ekonomik iktidara yol açar. Ortak çıkar ilişkileri bu yüzden her düzeyde bir iktidar ilişkisini yansıtmaktadır. Devlet, tüm toplumun ortak çıkarını temsil ettiğini, halkın iradesini ifade ettiğini, politik bünye ile toplum iradesinin aynı şey olduğunu söyleyerek ortak çıkarın temsilcisi olarak iktidar gücünü bireysel çıkar, özel mülkiyet ve serbest girişimin aleyhine kendi iktidar bütünlüğünün lehine düzenler. Hayek'in belirttiği gibi bütün kollektivist sistemlerin ortak özelliği toplumsal çalışmaların belirli bir toplumsal amaca göre teşkilatlandırılmasıdır. O'na göre bütün toplumun teşkilatlandırıp seferber edileceği "içtimai gaye" veya "müşterek gaye", genellikle "müşterek menfaat", "umumi refah", veya "umumi menfaat" gibi müphem tabirlerle ifade edilmektedir ki tüm bunlar kollektivist sistem istekliliğinin işaretleridir. Unutulmamalıdır ki bütün kollektivist sistemler "totaliter"dir (Hayek, 1999:80).

Ekonomik faaliyetleri idare eden otorite bireylerin diğer alanlarını da kontrol etmekten asla vazgeçmeyecektir. Bireylerin kendi amaçlarının gerçekleştirilmesi için gerekli olan araçların sağlanmasına da aynı totaliter otorite karar verecektir. Bireysel amaçların hangilerine izin verilip verilmeyeceğine de yine aynı merci karar verecektir. Ekonomik kontrol bireysel alanın sadece bir yönünü değil bilakis bireysel tüm alanların kontrol edilmesi demektir. Bu alanları kontrol eden otorite "takip edilecek gayeleri kararlaştırmak, bir kıymetler hiyerarşisi kurarak muhtelif kıymetlerin sırasını tesbit etmek imkanına da maliktir; bir kelime ile , hangi itikat ve düşüncelerin ve hangi emellerin caiz ve meşru olduğunu o tayin edecektir...İktisadi plancılık hemen hemen bütün hayatımızı kontrol ve idare altına alınması neticesini doğuracaktır...İktisadi hayatımızın hemen hemen hiçbir cephesi, nizamı idare edenlerin "şuuri murakabesi"nden kurtulamayacaktır" (Hayek, 1999:127).

Totalitarizmde devlet, sadece ekonomik ilişkileri ortak çıkar adına düzenlemekle yetinmeyip ekonomi aracılığıyla 'toplumsallaştırma' da gerçekleştirmektedir. Toplum bir bütün olarak ortak çıkarlar ve ulusal hedefler etrafında birleştirilmektedir. Toplumla beraber, gerek devletin baskı araçları gerekse ideolojik aygıtları bir devletleşme sürecine girerler. Bu süreç içerisinde devlet, ortak çıkarlarının bekçisi ve koruyucusudur. Bu toplumsallaştırma ve devletleşmenin asıl amaç ve görevi bu çıkarların egemenliğini sürekli olarak sağlama bağlamaktır. Bu sağlama bağlama noktasında yukarıda da ifade etmiş olduğum total ideolojinin temel ilkeleri devreye girerek toplum bu devletleşmeye eklenerek birey-toplum-devlet özdeşliğine dayanan korporatist ve organizmacı düzen sürdürülmüş olur.

Sonuç

Totalitarizm belirli bir zamana veya ideolojik sistemlere has bir kavram olmayıp tek bir ideolojik hegemonya içerisinde toplumu topyekün kuşatmanın ve düzenlemenin adıdır. Bu sistemin teorisi oldukça eski olmasına rağmen kavram yenidir. Totalitarizm özelliklerinden dolayı tek bir tarihsel ve ideolojik sisteme

indirgenmemelidir. Toplumu topyekün düzenlemeye yönelik tüm ideolojik istekleri totaliter özellikler içerisinde değerlendirmek gerekir. Özgürlük, eşitlik, bireysel hak ve özgürlükler, siyasal iktidarın toplum tarafından denetimi, sivil katılım, toplumsal rıza gibi evrensel değerler yerine devletin iyiliği, toplumsal itaat, ulusal güvenlik, resmi ideolojik kuşatma, keyfi yönetim, izinli sivil örgütlenme ve muhalefet, merkezi yönetim, bürokratik denetim ilkelerine dayalı siyasal sistemlerin totaliter eğilimlerini göz ardı etmemek gerekir. Günümüzde demokrasi ve cumhuriyet iddiaları arkasına saklanmış totaliter rejimleri görmezlikten gelemeyiz. Demokrasi ve evrensel insan hak ve özgürlüklerine uyumu sürüncemeye bırakarak totaliter toplumsal düzenlemeyi sürdüren bu sistemlerin jakoben ve keyfi uygulamalarına 'kendine özgürlük' söylemiyle meşruiyet kazandıramayız. Günümüz totalitarizmi modern teknolojik araçların gelişimine paralel olarak dünden daha fazla kamufle olma durumundadır. Totaliter iktidarlar siyasal hedeflerini kamu oyunu yaratarak ve yanıltarak gerçekleştirmektedirler. Güçlü devlet, modern devlet hatta demokratik devlet isteklerini toplumun total düzenlemesinin meşruiyet araçları olarak kullanmaktadırlar. Bu amaçlara endekslenen toplumun siyasal iktidarın hedeflerine uyumu daha da kolaylaşmaktadır. Günümüzde hala belirli bir ideolojik düşünce ekseninde örgütlenen, toplumu bir bütün olarak kontrol edip düzenleyen ve baskı ve ideolojik araçlarla siyasal iktidarını resmi ideolojinin çıkarına bireylerin zararına inşa eden siyasal sistemler söz konusudur. Özellikle teknolojinin, ordunun, bürokrasinin, iletişim araçlarının ve eğitimin kullanılmasıyla bir bütün olarak toplumsal mobilizasyonun sağlandığı siyasal sistemler halen mevcuttur. Demokrasiyi sadece seçim olgusuna indirgeyerek evrensel demokratik değerler olan siyasal iktidarın denetimi, keyfililiğin önlenmesi, siyasal katılımın özgür sivil toplumsal kurumlar aracılığıyla örgütlenmesi, farklı ideolojik yaklaşımların kendini ifade özgürlüğü, muhalefetin özgürce siyasal iktidarı eleştirmesi ilkelerinin göz ardı edildiği ve tek bir ideolojik hegemonya içerisinde siyasal yaşamın düzenlendiği devlet modellerini totalitarizm içinde ele almak gerekir. Ayrıca tek bir ideolojik totalite ve meşruiyet alanı içerisinde siyaset yapmaya zorunlaştırılmış çok partili siyasal rejimler de totalitarizmin göstergesidir. Önemli olan parti sayısı ve bunlar arasında uygulanan seçim sistemi değil ideolojik iktidar tekelinin belirleyiciliği dır. Özgür sivil örgütlenmeler ve siyasal partiler ile sistemin toplumsal denetimidir. Meşruiyetini siyasal iktidarın ideolojik belirleyiciliğinden ve müsaade etmesinden müsaade ettiği kadar alan sivil örgütlenmeler ve siyasal partiler bireysel ve toplumsal özgürleşimin araçları değil resmi ideoloji içerisinde kalan siyasal bağımlılık ve toplumsal itaat araçlarıdır ve temsil ettiği şey plüralist toplumsal katılım değil monist siyasal mobilizasyondur. Sonuçta resmi ideoloji dışında alternatif yönetim tercihlerinin olmaması siyasal iktidarın ve toplumsal rızanın monist/tekçi bir organizmik örgütlenme içerisinde bütünleştiğini gösterir. Zaten totalitarizm de alternatif ideolojik ve meşruiyet çözümlerinin olmaması demektir. Ben, çalışmamda totalitarizm kavramının genişletilerek kullanılması ve niteliklerinin siyasal sistemlere bakış açısı olarak kullanılması gerektiğini savundum. Bir siyasal sistemi totaliter olarak tanımlamak için Hitler'i, Mussolini'yi, Stalin'i ve diğerlerini günümüzde aramak boşunadır. Ama günümüzde birçok devletin kendinden kaynaklı kurucu meşruiyetini topluma dayattığı, resmi ideoloji aracılığıyla toplumu topyekün düzenlediği, resmi

ideolojiye uygun olmayan tüm meşruiyet arayışlarını ortadan kaldırdığı, kendisiyle çatışan, onu yalanlayabilecek bütün ahlaki, bilimsel inançları, teorileri, fikirleri, vicdanları yasakladığı, kendi doktrin elbisesini giydirmek için gençleri zorla eğittiği, bütün düşmanları susturmak ve bütün iletişim araçlarını ele geçirip kontrol etmek üzere örgütlendiği, baskı ve ideolojik araçlarla şiddeti, terörü ve zoru toplumun en derin alanlarına yaydığını gözlemlemekteyiz. Sonul olarak totalitarizm, eskisi gibi yüzeysel bir total hegemonya kurma yerine modern araçları da kullanarak iktidarını yaygın ve yoğun bir şekilde siyasal, sosyal ve ekonomik alanlarda sürdürmektedir.

Kaynakça

- ALLARD, E. (1971), **Institutionalized Radicalism in Decline of Ideology**. (New York).
- ALTHUSSER, Louis. (1991), **İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları**. (Çev: Yusuf Alp-Mahmut Özışık).İstanbul: İletişim Yayınları.
- ARDIGO, Archillo. (1987), “The Moral Question and Legitimation”. **Current Sociology**. V:5-2, Sum.
- ARENDT, Hannah. (1996), **Totalitarizmin Kaynakları I: Antisemitizm**. (Çev: Bahadır S. Şener İstanbul: İletişim Yayınları.
- ARENDT, Hannah. (1998), **Totalitarizmin Kaynakları II: Emperyalizm**. (Çev: Bahadır Sina Şener). İstanbul: İletişim Yayınları.
- BERGER Peter L.-Thomas Luckmann. (1967), **The Social Construction of Reality**. (New York:Anchor).
- BLACK, Cyril E. (1989), **Çağdaşlaşmanın İtici Güçleri**. (Çev: M. Fatih Gümüş). Ankara: Verso Yayınları.
- BOURRICAUD, François. (1987), “Legitimacy and Legitimation”. **Current Sociology**. V:5-2, Sum.
- CAMPBELL, Joseph. (1995), **İlkel Mitoloji: Tanrıların Maskeleri**. (Çev:Kudret Emiroğlu).Ankara: İmge Yayınları.
- CASSIRER, Ernst. (1984), **Devlet Efsanesi**. (Çev: Necla Arat).İstanbul: Remzi Kitabevi.
- CIPRIANI, Roberto. (1987), “ The Sociology of Legitimation”. **Current Sociology**. V:5-2, Sum.
- CLAESSEN, Henry J.M. (1988), “**Changing Legitimacy**”, **State Formation and Political Legitimacy**. (Edited by: Ronald Cohen-Judith D. Toland). New Brunswick Transaction Books, (USA)
- ERDOĞAN, Mustafa. (1995), **Demokrasi, Laiklik, Resmi İdeoloji**. Ankara: LDT.Yayınları.
- FERRAROTTI, Franco. (1987), “Legitimation, Representation and Power”.**Current Sociology**. V:5-2, Sum.
- FOUCAULT, Michel. (1980), **The Will to Truth**. (İng. Çev: Alan Sheridan). New York: Tavistock P.
- FRIEDRICH, Carl J.-Zbigniew K. Brzezinski. (1964), **Totaliter Diktatörlük ve Otokrasi**. (Çev: Oğuz Onaran). Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği Yayınları.
- FRIEDMAN, Milton. (1988), **Kapitalizm ve Özgürlük**. (Çev:Doğan Erberkin-Nilgün Himmetoğlu).İstanbul: Altın Kitaplar Yayınları.

- GELLNER, Ernest. (1970), **Concept and Society in Sociological Theory and Philosophical Analysis**. New York: Harper Torchbooks.
- GUIBERNAU, Montserrat. (1997), **Milliyetçilikler**. (Çev: Neşe Nur Domaniç) İstanbul: Sarmal Yayınları.
- HABERMAS, Jürgen. (1993), **İdeoloji Olarak Teknik ve Bilim**. (Çev: Mustafa Tüzel) (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları)
- HAYEK, Friedrich A.von. (1999), **Kölelik Yolu**. (Çev:Turhan Feyzioğlu-Yıldırım Arsan). Ankara: Liberte Yay.
- HEGEL, G.W.F. (1991), **Tarihte Akıl**. (Çev: Önay Sözer).İstanbul: Ara Yayınları.
- HOOKE, S. Henry. (1995), **Ortadoğu Mitolojisi**. (Çev:Alaaddin Şenel). Ankara: İmge Yayınları
- ILLICH, Ivan. (1988), **Şenlikli Toplum**. (Çev: Ahmet Kot).İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- ILLICH, Ivan. (1994), **“Körelten Meslekler”, Profesyoneller İktidarı**. (Der.ve Çev: Cevdet Cerit). İstanbul: Pınar Yayınları.
- İNSEL, Ahmet. (1993) **İktisat İdeolojisinin Eleştirisi**. İstanbul: Birikim Yayınları.
- KAMENKA, Eugene. (1992), “Totalitarianizm”, in. **A Companion to Contemporary Political Philosophy**, (Blackwell) (Edited by; Robert E. Goodin-Philip Pettit).
- KOLAKOWSKI, Leszek. (1993), **“Totalitarizm ve Yalan”, Sosyal-Siyasal Teori**. (Çev: Aydın Yalçın, Der: Atilla Yayla).Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- LACLAU, Ernesto. (1998), **İdeoloji ve Politika**, (İstanbul: Belge Yayınları) (Çev: Hüseyin Sarıca).
- LEVI-STRAUSS, Claude. (1993), “The Structural Study of Myth”, in. **Social Theory: The Multicultural and Classical Readings**. (Ed: Charles Lemert). Oxford: Westview Press.
- LINZ, Juan J. (1984), **Totaliter ve Otoriter Rejimler**. (Çev: Ergun Özbudun). Ankara: Siyasi İlimler Türk Derneği, S Yayınları.
- MANNHEIM, Karl. (1950) **Ideology and Utopia**. (Oxford).
- MARDİN, Şerif. (1976), **İdeoloji**. Ankara: Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- MICHEL, Henri. (1990), **Faşizmler**. (Çev: Füsün Üstel).İstanbul: İletişim Yayınları
- MOORE, Sally Falk. (1988), “Legitimation as a Process”, in. **State Formation and Political Legitimacy**. (Ed: Ronald Cohan-Judith D. Toland). (Oxford: Transaction Books).
- NIETZSCHE, F.W. (1967), **The Will to Power**. (İng. Çev: W. Kaufmann). New York: Vintage Books.
- NIETZSCHE, F.W. (1991), **Gelecekteki Felsefe**. (Çev: Ümit Özdağ). Ankara: İmge Yayınları.
- PARSONS, Talcolt: (1951) **The Social System**. (Glencoe).
- PLATON. (1995), **Devlet**. (Çev: Sebahattin Eyüboğlu-M. Ali Cimcoz).İstanbul: Remzi Kitabevi.
- POPPER, Karl. (1967), **Açık Toplum ve Düşmanları**. (Çev: Mete Tunçay). Ankara: Türk Siyasal İlimler Derneği Yayınları.

- POULANTZAS, Nicos. (1992), **Siyasal İktidar ve Toplumsal Sınıflar**. (Çev: Şen Süer, L. Fevzi Topaçoğlu). İstanbul: Belge Yayınları.
- ROUSSEAU, J.Jacques. (1966), Emile, (İstanbul).
- RUPNIK Jacques. (1993), “Totalitarizmin Yeniden Değerlendirilmesi”, İstanbul: Ayrintı Yayınları. **Sivil Toplum ve Devlet**. (Der: John Kean. Çev: Ahmet Çiğdem).
- SHILS, Edward. (1968), “The Concept and Function of Ideology”, **International Encyclopedia Social Science**.
- SIGMUND, Paul E. (1967), **The Ideologies of Developing Nations**. New York: Praeger.
- THOMSON, John B. (1986), “What is Bureaucracy?”, **The Political Forms of Modern Society: Bureaucracy, Democracy, Totalitarianism**. (Ed: John B. Thomson). Cambridge: Polity Press.
- WAGNER, Helmut. (1993), “Parti Diktatörlüğünün Çöküşü, Komünist Yönetimin Safhaları”, **Sosyal-Siyasal Teori**. (Çev: Mustafa Erdoğan) (Der: Atilla Yayla). Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- WALKER, M. (1972), **The National Front**, London: Fontana.
- WEBER, Max. (1968), **Economy and Society**. Berkeley: University of California Press.
- WEBER, Max. (1993), **Sosyoloji Yazıları**, (Çev: Taha Parla).İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları
- WEBER, Max. (1947), **The Theory of Social and Economic Organization**. Oxford U.P.
- WEBER, Max. (1995), **Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı**. (Çev: Özer Ozankaya). Ankara: İmge Yayınları.